ผีอังกฤษ จิตวิญญาณพม่า: อาณานิคม ชาตินิยม และการเมืองของภาษาในนโยบายด้านการศึกษาของพม่า ทศวรรษ 1920-80[1]

ธนภาษ เดชพาวุฒิกุล*

บทคัดย่อ

บทความนี้พิจารณาความเปลี่ยนแปลงในนโยบายด้านภาษาในการศึกษาของพม่า (Burma) หรือเมียนมาร์ (Myanmar) จากมิติเชิงการเมืองและอัตลักษณ์ ผู้เขียนเสนอว่านับจากสมัยอาณานิคมจนถึงการเสื่อมลงของระบบสังคมนิยมในปลายทศวรรษ 1980 ผู้มีอำนาจรัฐและปัญญาชนชาวพม่าผ่านระบบการศึกษาที่รัฐจัดให้ล้วนคาดหวังว่าการเรียนการสอนภาษา ทั้งภาษาอังกฤษและพม่าจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้รัฐบรรลุเป้าหมายทางเศรษฐกิจ การปกครอง และอุดมการณ์ของรัฐ ทั้งนี้ ผู้เขียนให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของนโยบายด้านภาษา การเติบโตของสถาบันการศึกษา และบริบทความเคลื่อนไหวทางภูมิปัญญาของปัญญาชนและนักศึกษาในพม่า เนื่องจากโดยตัวมันเองช่วยสะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของนโยบายด้านภาษา และเสียงเรียกร้องของปัญญาชนซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ทั้งมีส่วนเกี่ยวพันและเป็นผลผลิตของระบบการศึกษาในพม่า

คำสำคัญ: พม่า, นโยบายด้านภาษา, นโยบายด้านการศึกษา

Abstract

This article considers the development of language policy in Burma or Myanmar's education in the light of politics of identity during 1920s and 1980s. By arguing that, since the colonial period until the decline of the Burmese socialist regime, teaching language policy in different levels was crucial instrument fulfilling state's economic, governmental, and

[1] บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยในโครงการวิจัยยุทธศาสตร์อุดมศึกษาของประเทศเพื่อนบ้านอาเซียนในกลุ่ม CLMV และการจัดทำทำเนียบผู้เชี่ยวชาญภาษาเพื่อนบ้านอาเซียน (ทุนวิจัย สกอ. ปีงบประมาณ 2556) ผู้เขียนขอขอบคุณ ผศ.วิรัช นิยมธรรม รศ.สมหมาย ชินนาค ผศ.ดร.ภมรี สุรเกียรติ และผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ สำหรับคำแนะนำทางวิชาการและการถอดเสียงในภาษาพม่าอันเป็นประโยชน์ยิ่ง ขอขอบคุณ Thin Mon Mon Kyaw และ Thaingi Khin Thwe มหาวิทยาลัยย่างกุ้ง สำหรับเอกสารวิชาการและคำแนะนำเกี่ยวกับภาษาพม่า ในโอกาสนี้ ผู้เขียนขอขอบพระคุณ รศ.ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ของผู้เขียน เมื่อครั้งศึกษาระดับปริญญาโท อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดของพื้นที่บทความทำให้ผู้เขียนไม่สามารถเพิ่มเติมเนื้อหาได้มากกว่าที่เป็นอยู่ ข้อผิดพลาดใดๆ ที่ปรากฏในบทความย่อมเป็นของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว

* อาจารย์ประจำหลักสูตรเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ideological goals parallel with the source of troublesome. The author emphasizes the changing of language policy, the growth of the educational institution, and the context of the intellectual movement in Burma relate to a politics of identity. By this way, it will help us to understand the problem of policy enforcement and voices of Burmese intelligentsia that was the product of state education.

Keywords: Burma, Language policy, Burma or Myanmar's education

พัฒนาการการศึกษาในพม่ายุคอาณานิคม

ก่อนระบบการศึกษาแบบสมัยใหม่จะถูกนำเข้ามาสู่สังคมพม่าโดยเจ้าอาณานิคมอังกฤษในช่วงศตวรรษที่ 19 นักวิชาการจำนวนมากให้ความเห็นว่าพม่าเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาให้แก่เยาวชนมานับแต่อดีตอันส่งผลให้ชาวพม่าส่วนใหญ่โดยเฉพาะผู้ชายเป็นผู้มีความสามารถอ่านออกเขียนได้ ปรากฏหลักฐานที่บันทึกโดยชาวตะวันตกระบุว่า ชายชาวพม่าส่วนใหญ่เป็นผู้รู้หนังสือ การปกครองระดับต่างๆ ในพม่าก็ดำเนินไปด้วยเอกสาร[1] ยิ่งกว่านั้น ในขณะที่สตรีชาวตะวันตกในยุคก่อนสมัยใหม่โดยทั่วไปมักไม่ได้รับการศึกษาใดๆ เลย สตรีชาวพม่ากลับสามารถอ่านออกเขียนได้ และมีทางเลือกในการได้รับการศึกษา[2] นอกจากการถ่ายทอดความรู้ในลักษณะลายลักษณ์อักษรแล้ว สังคมพม่าในอดีตยังมีวัฒนธรรมการถ่ายทอดความรู้ผ่านวิธีมุขปาฐะด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะในหมู่กลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ได้นับถือพุทธศาสนา

รากฐานการศึกษาแบบสมัยใหม่และการสอนภาษาอังกฤษในพม่า

หากจะกล่าวว่าการศึกษาสมัยใหม่แบบตะวันตกเริ่มต้นในพม่าอย่างเป็นทางการพร้อมกับการปกครองของอังกฤษในพม่าก็คงไม่ผิดนัก ในระยะแรกเริ่มการศึกษาแบบตะวันตกเข้าสู่พม่าอย่างช้าที่สุดตั้งแต่ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 จากการดำเนินงานของมิชชันนารีหลากนิกาย ในระยะเริ่มต้นแม้การศึกษาในรูปแบบนี้มีจุดมุ่งหมายสำคัญคือมุ่งเปลี่ยนความเชื่อของคนพื้นเมืองให้หันมานับถือคริสต์ศาสนา หากแต่ความพยายามให้การศึกษาแก่คนพื้นเมืองเพื่อให้หลุดพ้นจากความเชื่องมงายในทัศนะของหมอสอนศาสนาทำให้โรงเรียนที่ดำเนินงานโดยมิชชันนารีมีการจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องทางโลกอยู่ด้วย อาทิ ความรู้เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ และธรรมชาติวิทยา เป็นต้น คนพื้นเมืองส่วนใหญ่ที่ได้รับการศึกษาแบบตะวันตกในช่วงนี้คือชาวกะเหรี่ยง ซึ่งแต่เดิมเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่นับถือผีและธรรมชาติ คนเหล่านี้คือคนกลุ่มสำคัญที่ได้หันไปเข้ารีตศาสนาคริสต์ผ่านการได้รับการศึกษา เมื่อเปรียบเทียบกับชาวพม่าซึ่งตราบจนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ยังคงผ่านการศึกษาในระบบของวัดเป็นหลัก เหตุผลสำคัญเป็นเพราะชาวพม่าส่วนใหญ่ยังคงมีความมั่นคงในพุทธศาสนา อีกทั้งกษัตริย์พม่าเองก็แสดงตนในฐานะองค์อุปถัมภ์พุทธศาสนาด้วย ความที่การนับถือศาสนาพุทธของชาวพม่าเป็นทั้งเรื่องของความเชื่อและสำนึกของการอยู่ร่วมในชุมชนทางการเมืองที่มีอัตลักษณ์เดียวกัน ทำให้การหันไปนับถือ

---

[1] Han Tin. (2000). "Myanmar Education: Status, Issues and Challenges." *Journal of Southeast Asian Education* 1(1): 136

[2] U Kaung. (1963). "A Survey of the History of Education in Burma before the British Conquest and After." *Journal of Burma Research Society.* 46(2): 28.

คริสต์ศาสนาเปรียบได้กับการถูกตัดขาดจากเครือข่ายความสัมพันธ์ทั้งทางวัฒนธรรม เครือญาติ และการเมือง

เมื่ออังกฤษเริ่มเข้ายึดครองพื้นที่บางส่วนของพม่าได้สำเร็จจากชัยชนะในสงครามอังกฤษ-พม่าครั้งที่ 1 (The First Anglo-Burmese War, 1824-26) นักบริหารอาณานิคมชาวอังกฤษจึงเริ่มผลักดันให้มีการเปิดโรงเรียนสมัยใหม่ที่มีการจัดการเรียนการสอนความรู้ตามแบบตะวันตกด้วยภาษาอังกฤษขึ้นในเขตปกครองที่อาระกัน (Arakan) ทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ของพม่า และที่เมืองแอมเฮิร์ต (Amherst) ซึ่งปัจจุบันอยู่ในเขตตะนาวศรี ในระยะเริ่มต้นโรงเรียนเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณบางส่วนจากรัฐอาณานิคมแต่ดำเนินการโดยบรรดามิชชันนารีจากประเทศสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะจากนิกายแบปทิสท์ (American Baptist) มูลเหตุของการจัดตั้งโรงเรียนสมัยใหม่มาจากทั้งปัจจัยเชิงอุดมการณ์และปัจจัยเชิงเศรษฐกิจ กล่าวคือ ในแง่เชิงอุดมการณ์ ในช่วงต้นศตวรรษที่ 19 ชนชั้นนำอังกฤษและนักปกครองอาณานิคมในอินเดียจำนวนหนึ่งมีความเชื่อมั่นว่า ภาระหน้าที่ประการหนึ่งของอังกฤษในฐานะชาติที่เป็นอารยะและทรงอำนาจคือการให้การศึกษาแบบอังกฤษแก่คนอินเดียและชาวพื้นเมืองอื่น เพื่อที่จะทำให้คนเหล่านั้นหลุดพ้นจากความโง่เขลา มีความศิวิไลซ์และรสนิยมอันเจริญอย่างชาวอังกฤษ อีกทั้งเชื่อว่าการให้การศึกษาจะช่วยให้คนพื้นเมืองมีความซาบซึ้งและเข้าใจเจตนาดีของอังกฤษยิ่งขึ้น ยังผลให้การปกครองเป็นไปด้วยความราบรื่น กระแสความคิดเช่นนี้ส่งผลให้ภาษาอังกฤษมีความสำคัญในฐานะภาษาที่สำคัญที่สุดในกระบวนการหล่อหลอมคนพื้นเมืองให้เป็นแบบอังกฤษ โดยในปี 1835 รัฐบาลอังกฤษได้ประกาศนโยบายเลิกการให้เงินสนับสนุนการศึกษาแบบตะวันออก (Oriental education) และหันมาสนับสนุนการศึกษาแบบตะวันตกโดยผ่านภาษาอังกฤษ แนวทางการจัดการศึกษาแก่คนพื้นเมืองโดยอาศัยภาษาอังกฤษเป็นสื่อกลางทวีความเข้มข้นมากขึ้น เมื่อสงครามอังกฤษ-พม่าครั้งที่ 2 (The Second Anglo-Burmese War) สิ้นสุดลงในปี 1853 การปฏิรูปการศึกษาในดินแดนพม่าของอังกฤษซึ่งนำโดยเซอร์ชาลส์ วู้ด (Sir Charles Wood) ก็นำหลักการของทอมัส เบบิงตัน แมคคอเลย์ (Thomas Babington Macaulay) ในปี 1835 มาใช้เต็มรูปแบบโดยเน้นที่ 1) การแทนที่วัฒนธรรมและงานเขียนพื้นเมืองด้วยวัฒนธรรมตะวันตก 2) นำภาษาอังกฤษมาใช้เป็นสื่อการเรียนการสอน และ 3) การสร้างคนพื้นเมืองกลุ่มเล็กๆ ที่ดูเป็นอินเดียแต่ปฏิบัติอย่างอังกฤษ[1]

เศรษฐกิจของระบบอาณานิคมคือปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่มีส่วนอย่างยิ่งต่อนโยบายการศึกษาที่มุ่งเน้นผลิตคนพื้นเมืองที่มีความสามารถภาษาอังกฤษ กล่าวได้ว่าอังกฤษต้องการผลิตเจ้าหน้าที่และลูกจ้างระดับล่างชาวพื้นเมืองที่สามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้เพื่อตอบสนองความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความมั่งคั่งของตนเอง การที่คนพื้นเมืองมีความรู้สมัยใหม่มากขึ้นและสามารถสื่อสารด้วย

---

[1] ข้อความอันเลื่องชื่อของแมคคอเลย์ ประธานคณะกรรมการจัดการเรียนการสอนสาธารณะของรัฐบาลอังกฤษที่ลอนดอน (Committee on Public Instruction) ก็คือ “เราต้องสร้างกลุ่มคนที่จะเป็นคนกลางระหว่างเราและคนอีกนับล้านๆ ที่เราต้องปกครองอย่างดีที่สุด คนเหล่านี้คือคนอินเดียโดยสายเลือดและสีผิว แต่มีรสนิยมอย่างอังกฤษ ทั้งในเรื่องทัศนะศีลธรรม และภูมิปัญญา” ในทางปฏิบัติแนวนโยบายการศึกษาของแมคคอเลย์ ปรากฏในสองทางคือ 1 การให้ความสำคัญต่อการฝึกฝนคนพื้นเมืองเพื่อเป็นคนกลางหรือเจ้าหน้าที่ระดับล่างในการปกครองอาณานิคม และ 2 การยอมรับบทบาทของมิชชันนารีในการสนับสนุนด้านการศึกษาและการผลิตเจ้าหน้าที่คนพื้นเมืองระดับล่างที่สามารถใช้ภาษาอังกฤษ ดู Nang Mo Lao Rives. (1990). *The Teaching of English in Burma (Myanmar) from 1824-1988*. pp. 122-124.; and Zar Ni. (1998). *Knowledge, Control, and Power: the Politics of Education under Burma's Military Dictatorship (1962-88)*. p. 66.

ภาษาอังกฤษช่วยให้อังกฤษลดต้นทุนในการว่าจ้างชาวตะวันตกมาทำงานในดินแดนอาณานิคม เช่น งานข้าราชการระดับล่าง พยาบาล เสมียน พนักงานในบริษัทห้างร้าน เป็นต้น ปัจจัยด้านเศรษฐกิจทวีความสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ ตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยเฉพาะเมื่อมีการเปิดคลองสุเอซ (Suez Canal) ในปี 1869 ซึ่งส่งผลสำคัญทำให้พม่าถูกเชื่อมโยงเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจอาณานิคม โดยนับตั้งแต่ปี 1873 เป็นต้นมา รัฐบาลอาณานิคมเริ่มหันมาพิจารณาประสิทธิผลในการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อผลิตลูกจ้างระดับล่างมากขึ้น[1] กระนั้นก็ตาม รัฐบาลอาณานิคมยังคงไม่ได้ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณแก่โรงเรียนมากนักและพยายามผลักภาระให้แก่เอกชน[2] กระทั่งอาจกล่าวได้ว่าภายหลังการยึดพม่าเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอินเดียโดยสมบูรณ์ในปี 1886 การศึกษาในพม่าได้กลายเป็นสิ่งที่เปิดโอกาสทางเศรษฐกิจต่อผู้เรียน มากกว่าจะเป็นการเรียนเพื่อให้สามารถเป็นผู้มีความรู้อ่านออกเขียนได้ มีศีลธรรม และเป็นสมาชิกของสังคมพม่าได้โดยสมบูรณ์ตามแบบสังคมยุคจารีต ความสำคัญของการศึกษาได้ถูกสลับเปลี่ยนตำแหน่งแห่งที่ภายใต้บริบททางเศรษฐกิจและการเมืองที่เปลี่ยนไป

การศึกษาแบบอาณานิคมและหน่ออ่อนของความคิดชาตินิยมพม่า

แม้ในช่วงกลางศตวรรษ 19 พระเจ้ามินดง (Mindon Min, ครองราชย์ 1853-1878) แห่งราชวงศ์คองบองจะได้ริเริ่มการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในหมู่พระราชวงศ์ และอนุญาตให้จัดตั้งโรงเรียนซึ่งดำเนินการโดยมิชชันนารีที่นครมัณฑะเลย์ อีกทั้งมีการเรียนรู้เทคโนโลยีตะวันตกโดยเฉพาะด้านอาวุธยุทโธปกรณ์ เนื่องจากเห็นว่าเป็นความรู้ที่สำคัญที่สุดในการเผชิญหน้ากับการคุกคามของเจ้าอาณานิคมตะวันตก[3] กระนั้นก็ดีการนำเข้าความรู้สมัยใหม่ผ่านการจัดการศึกษาโดยราชสำนักยังคงจำกัดอยู่ในหมู่ชนชั้นนำพม่าและเป็นการเลือกสอนเฉพาะความรู้ที่จำเป็นต่อความมั่นคงของรัฐ แต่จากข้อเท็จจริงที่ว่าอังกฤษเป็นผู้ริเริ่มวางระบบการศึกษาสมัยใหม่ภายใต้อุดมการณ์เสรีนิยมที่มุ่งแยกรัฐออกจากศาสนา การให้ความสำคัญกับความรู้ความสามารถมากกว่าชาติตระกูล และเน้นความรับผิดชอบต่อตัวเองเป็นสำคัญ ส่งผลให้การสร้างโรงเรียนเพื่อเป็นสถานที่สำหรับผลิตประชากรผู้มีความรู้ตามความต้องการของรัฐจึงดำเนินไปภายใต้นโยบายดังกล่าว ดังนั้น ระบบการศึกษาที่อังกฤษได้นำมาใช้ในพม่าจึงควรได้รับความสนใจในที่นี้

เจ้าอาณานิคมอังกฤษได้กำหนดมาตรฐานการศึกษาสำหรับโรงเรียนพม่าออกเป็นสามระดับ คือ ขั้นประถม (primary school) ซึ่งประกอบด้วยชั้นปี 1-4 ขั้นกลาง (middle school) ประกอบด้วยชั้นปีที่ 5-7 และขั้นสูง (high school) คือตั้งแต่ชั้นปีที่ 8-10 นักเรียนจะต้องผ่านการทดสอบโดยข้อสอบที่กำหนดโดยคณะกรรมการการศึกษาสำหรับสาธารณะ (public instruction) จึงจะสามารถผ่านการศึกษาสู่ขั้นที่สูงขึ้น หน่วยงานดังกล่าวประกอบด้วยข้าราชการผู้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าของหน่วยงานมีตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการ (director) มีเจ้าหน้าที่ศึกษาธิการ (inspector) เป็นผู้ทำหน้าที่ตรวจตราสอดส่องคุณภาพทางการศึกษา ยิ่งกว่านั้นเมื่อระบบอาณานิคมพม่าขยายตัวมากขึ้นภายหลังการเปิดคลองสุเอซซึ่งทำให้เกิดความต้องการบุคลากรที่มีความรู้ระดับสูงมากขึ้นเพื่อตอบสนองการเติบโตทางเศรษฐกิจและระบบราชการ ดังนั้นในที่สุดรัฐบาลอาณานิคมจึงได้ทำการเปิดสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา (higher education)

---

[1] Sunait Chutintaranond. (2535, กันยายน-ธันวาคม). *เล่มเดิม.* หน้า 37.

[2] J.S. Furnivall. (1948). *Op.cit.* pp. 126-127.

[3] Zar Ni. (1998). *Op.cit.* pp. 9, 16.

แห่งแรกในอาณานิคมพม่าในปี 1885 นั่นคือ วิทยาลัยย่างกุ้ง (Rangoon College)[1]

รัฐบาลอาณานิคมอังกฤษในพม่าได้จัดประเภทโรงเรียนในดินแดนพื้นเมืองออกเป็น 2 ประเภท ตามหลักคิดเรื่องการแยกศาสนาออกจากรัฐคือ โรงเรียนที่ดำเนินการโดยวัด (monastery school) โรงเรียนที่ดำเนินการโดยฆราวาส (lay school) ประเภทแรกคือโรงเรียนที่สอนความรู้ในระดับเบื้องต้นควบคู่กับความรู้ทางศาสนาด้วยภาษาพื้นเมืองในวัด ไม่มีการจัดเก็บค่าเล่าเรียน ส่วนโรงเรียนประเภทที่สองดำเนินการโดยบุคคลหรือองค์กรที่ไม่ได้มุ่งวัตถุประสงค์ทางศาสนา อาจกล่าวได้ว่าโรงเรียนฆราวาสส่วนใหญ่ดำเนินการโดยเอกชนและมีอีกจำนวนหนึ่งเป็นโรงเรียนของชนชั้นปกครองที่ดำเนินการโดยมิชชันนารี[2] นอกจากนี้ โรงเรียนยังสามารถแบ่งได้จากภาษาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) โรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนด้วยภาษาอังกฤษ ซึ่งนักเรียนส่วนใหญ่คือชาวตะวันตก และบุตรหลานของคนพื้นที่ที่เป็นชนชั้นสูงหรือมีฐานะร่ำรวย 2) โรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนด้วยระบบสองภาษา คือ ภาษาอังกฤษและภาษาพื้นเมือง (Anglo-vernacular school) และ 3) โรงเรียนที่จัดการสอนด้วยภาษาพื้นเมืองเพียงอย่างเดียว (vernacular school) เช่น ภาษาพม่า มอญ กะเหรี่ยง ไทใหญ่ ซึ่งภาษาที่ใช้ในการสอนขึ้นอยู่กับพื้นที่ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์เป็นประชากรส่วนใหญ่ ทั้งนี้ ความที่อังกฤษไม่ต้องการเสียงบประมาณจำนวนมากเพื่อสร้างโรงเรียน จัดจ้างครู และผลิตอุปกรณ์การศึกษา ดังนั้น นับแต่เริ่มต้นเจตนาของอังกฤษคือปล่อยให้เอกชนเป็นผู้ดำเนินการกิจการโรงเรียน และมีโรงเรียนที่รัฐเป็นผู้จัดการเองแต่จำนวนน้อย เงื่อนไขดังกล่าวกลายเป็นข้อจำกัดต่อการที่ชาวพม่าทั่วไปจะสามารถเข้าสู่โรงเรียนที่มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับจากผู้ปกครอง ในบั้นปลาย โครงสร้างการศึกษาเช่นนี้จึงนำไปสู่ความรู้สึกแปลกแยกระหว่างคนพื้นเมืองชาวพม่า เจ้าอาณานิคมอังกฤษ และบรรดากลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ใช่พม่าซึ่งได้รับการศึกษาแบบสองภาษา สามารถเข้าสู่ตำแหน่งหน้าที่ในระบบการปกครองอาณานิคม

ตลอดครึ่งหลังของศตวรรษที่ 19 รัฐบาลอาณานิคมอังกฤษหันมาให้ความสำคัญกับโรงเรียนที่ดำเนินการโดยเอกชนมากกว่าโรงเรียนวัด จากเหตุผลเรื่องคุณภาพในการเรียนการสอน หากแต่การที่รัฐไม่พยายามเข้ามาจัดการศึกษาโดยตรงทำให้เด็กชาวพม่ากว่าครึ่งหนึ่งยังคงผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียนวัดซึ่งส่วนใหญ่ดำเนินการเป็นอิสระจากรัฐ อย่างไรก็ตาม ด้วยเหตุที่สัดส่วนของโรงเรียนเอกชนต่อโรงเรียนวัดเริ่มเปลี่ยนไปอย่างสำคัญนับแต่ช่วงปลายศตวรรษที่ 19 จากนโยบายการสนับสนุนของภาครัฐได้ส่งผลสะเทือนกว้างขวางต่อสถานภาพและอำนาจทางวัฒนธรรมของสถาบันสงฆ์ กล่าวคือ วัดและพระสงฆ์เริ่มสูญเสียบทบาททางสังคมของตนเองอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ปรากฏว่าในปี 1906 จำนวนโรงเรียนที่ดำเนินการโดยฆราวาสซึ่งจดทะเบียนกับรัฐบาลเริ่มมีจำนวนเกินโรงเรียนวัด พอถึงปี 1916 ก็มีโรงเรียนที่จดทะเบียนถึง 5,066 โรง ต่อจำนวนโรงเรียนวัด 3,418 โรง ในปี 1938 จำนวนโรงเรียนวัดที่จดทะเบียนก็ลดเหลือเพียง 928 โรง อาจกล่าวได้ว่าในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 โรงเรียนส่วนใหญ่ในอาณานิคมพม่าเป็นโรงเรียนเอกชน จำนวนหนึ่งบริหารจัดการโดยชุมชนท้องถิ่น มีเป็นส่วนน้อยที่เป็นโรงเรียนของรัฐ และด้วยแนวนโยบายด้านบริหารการศึกษาแบบเสรีนิยมซึ่งมุ่งเน้นการรับผิดชอบต่อตัวเองไม่เพียงเฉพาะต่อตัวนักเรียนแต่ยังรวมถึงสถาบันการศึกษาเช่นนี้เอง โรงเรียนเกือบทุกแห่งจึงมีการเก็บค่า

---

[1] ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน วัฒนพงศ์ วรคุณวิศิษฏ์. (2552). *นโยบายด้านการศึกษาของพม่าในยุคนายพลเนวิน ค.ศ. 1962-1988*. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์เอเชีย) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีครินทรวิโรฒ

[2] โรเบิร์ต เอช. เทเลอร์. (2550). *รัฐในพม่า*. หน้า 156.

เล่าเรียนจากผู้ปกครองเพื่อใช้บำรุงการศึกษา ส่วนผู้ปกครองก็จำเป็นต้องรับผิดชอบต่ออนาคตของบุตรหลานด้วยการส่งเข้าเรียนในโรงเรียนที่ได้มาตรฐาน เพราะเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการได้ตำแหน่งงานในรัฐบาลอาณานิคม[1]

แม้ว่ารัฐบาลอาณานิคมจะลงทุนน้อยโดยเปรียบเทียบต่อการศึกษาขั้นพื้นฐานในพม่า หากแต่รัฐบาลอาณานิคมก็คาดหวังสูงต่อเงินที่ลงทุนและพยายามเข้าไปควบคุมมาตรฐานการศึกษาในโรงเรียนเอกชนด้วยการจัดให้มีการสอบรวม รัฐบาลอาณานิคมยังสนับสนุนให้ครูส่วนใหญ่เป็นชาวอังกฤษและชาวอินเดียเนื่องจากมีความเชื่อมั่นในคุณภาพมากกว่าครูชาวพื้นเมือง แม้ว่าครูเหล่านี้ส่วนใหญ่มาจากนอกอาณานิคมพม่าและพูดภาษาพม่าไม่ได้ นอกจากนั้น การที่โรงเรียนเอกชนจำนวนไม่น้อยยังอยู่ภายใต้การจัดการของ Christian missionary auspices ยังสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของกลุ่มหมอสอนศาสนาต่อการวางระบบและคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชนในพม่าอย่างยิ่ง ในพื้นที่รอบนอกซึ่งเป็นที่อยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น รัฐเจ้าฟ้าไทใหญ่ หรือเขตตะนาวศรีซึ่งมีชาวมอญและกะเหรี่ยงอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากเองก็มีการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษซึ่งดำเนินการโดยหมอสอนศาสนาเช่นกัน กลุ่มผู้เรียนคือลูกหลานของเจ้าฟ้าและขุนนางระดับสูง เช่นที่ตองจี (Taunggyi) ส่วนโรงเรียนที่มีชื่อเสียงมาก เช่นโรงเรียนเซนต์แพทริค (St.Patrick School) ที่เมืองมะละแหม่งซึ่งใช้ภาษาอังกฤษเท่านั้นสำหรับการสื่อสารภายในโรงเรียน นักเรียนที่จบการศึกษาแล้วนิยมเดินทางไปศึกษาต่อระดับมัธยมที่ย่างกุ้งหรืออินเดีย[2]

ความเสื่อมของวัดในฐานะสถาบันรากฐานของสังคมที่ให้การศึกษาและบ่มเพาะวัฒนธรรมแก่ชาวพม่า จึงกลายเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดความกังวลและขุ่นเคืองใจแก่ชาวพม่า ทั้งที่เป็นชาวพม่ารุ่นใหม่ผู้ผ่านการศึกษาในระบบของอังกฤษและพระสงฆ์อย่างยิ่งยวด โดยเฉพาะความไม่พอใจของคนกลุ่มหลังนั้นเป็นไปอย่างกว้างขวาง เนื่องจากนโยบายเป็นกลางในเรื่องความเชื่อทางศาสนาตามแบบระบอบอาณานิคมอังกฤษ และการให้ความสำคัญต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาเพื่อตอบสนองจุดมุ่งหมายทางเศรษฐกิจได้ทำให้พระสงฆ์สูญเสียบทบาทของผู้ให้การศึกษา (Educator) ตามแบบวัฒนธรรมพม่า และสลับบทบาทดังกล่าวไปไว้ที่ชาวอังกฤษ มิชชันนารีชาวตะวันตก หรือชาวอินเดีย หากแต่ที่ย้อนแย้งคือ อังกฤษกลับคาดหวังว่าชาวพม่าจะให้ความเคารพนบนอบต่อกลุ่มคนผู้ให้การศึกษากลุ่มใหม่นี้เฉกเช่นเดียวกับที่เคยให้แก่พระสงฆ์ อังกฤษได้ทำให้ความมุ่งหวังต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาสลับเปลี่ยนจากการสร้างสมาชิกที่มีคุณสมบัติทางจริยธรรมและวัฒนธรรมตามแบบชาวพุทธพม่า มาสู่การเป็นเครื่องมือตอบสนองความเติบโตทางเศรษฐกิจและการเป็นคนพื้นเมืองภายใต้ปกครองที่ว่าง่ายของอาณานิคมอังกฤษ ด้วยเหตุนี้ โดยผ่านการศึกษาแบบอาณานิคม วัฒนธรรมพม่าตามทัศนะของชาวพม่าส่วนใหญ่จึงอยู่ในสภาวการณ์ที่กำลังเดินสู่หนทางแห่งความเสื่อม เป็นความเสื่อมที่นำไปสู่วิกฤตตัวตนความเป็นพม่า แม้ว่าพ่อแม่ชาวพม่าจำนวนมาก (ส่วนใหญ่เป็นผู้มีการศึกษาน้อยหรือไร้การศึกษา) ในยุคอาณานิคมยังคงต้องการให้บุตรหลานเข้าสู่ระบบการศึกษาแบบสมัยใหม่นี้เพราะเล็งเห็นถึงอนาคตอันก้าวหน้าจากการรู้ภาษาอังกฤษก็ตาม

---

[1] Owen Hillman. (1946, Summer). "Education in Burma," *The Journal of Negro Education*. 15(3): 529.; and Zar Ni. (1995). *The Nationalization of Education in Burma: A Radical Response to the Capitalist Development?* p. 14.

[2] Nang Mo Lao Rives. (1999). *Op.cit*. p. 131-132.

อูเมอ่อง (U May Oung) ปัญญาชนชาวพม่ารุ่นใหม่คนสำคัญซึ่งได้ผ่านการศึกษาขั้นสูงทางกฎหมายจากประเทศอังกฤษ ได้กลายเป็นนักชาตินิยมพม่าคนแรกๆ ที่หันมาให้ความสำคัญกับการศึกษาสมัยใหม่ และพยายามเรียกร้องให้ชาวพม่าและเจ้าอาณานิคมอังกฤษหันมาให้ความสนใจแก่พุทธศาสนาและการศึกษาที่มุ่งเน้นคุณค่าของจริยธรรมตามแบบพม่า ความคิดของอูเมอ่องเป็นส่วนหนึ่งของกระแสความคิดในหมู่ชนชั้นนำพม่ารุ่นใหม่ในช่วงทศวรรษ 1900-1910 ที่ต้องการฟื้นฟูพุทธศาสนาและวัฒนธรรมพม่า จากการที่มองว่าระบบการศึกษาของอังกฤษได้ทำให้คนพม่ารุ่นใหม่ที่มีการศึกษากลายเป็นผู้มีวัตรปฏิบัติแบบชาวตะวันตกมากขึ้นเรื่อยๆ เช่น การแต่งกาย การพูด การแสดงทางสังคม การบริโภค การพักผ่อนหย่อนใจ การไม่ให้ความสำคัญต่อศาสนา ความเห็นแก่ตัว ถือเอาอัตตา ฯลฯ ด้วยเหตุดังนั้น ในความเข้าใจของอูเมอ่อง การทำให้ชาวพม่ารุ่นใหม่หวนกลับคืนสู่ความเป็นพม่า จึงต้องเริ่มต้นจากการฟื้นฟูหัวใจของความเป็นพม่า นั่นคือพุทธศาสนา[1] กระบวนการฟื้นฟูวัฒนธรรมผ่านการนิยามความเป็นพม่าว่าเท่ากับชาวพุทธ หรือเป็นชาวพม่าก็ต้องเป็นชาวพุทธ (to be Burmese is to be Buddhists) ได้รับการตอบรับอย่างกว้างขวางจากสาธารณะ ตัวอย่างรูปธรรมที่มักถูกยกขึ้นมาเสมอในการกล่าวถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาต่อขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องเอกราชพม่า ก็คือการจัดตั้งสมาคมยุวพุทธิกะสมาคม (Young Men's Buddhist Association: YMBA) ในปี 1906 ยุวพุทธิกะสมาคมดำเนินการเคลื่อนไหวและรณรงค์ให้ชาวพม่าตระหนักถึงความสำคัญของพุทธศาสนาผ่านการเข้าไปให้การสนับสนุนด้านการศึกษาในโรงเรียน การสนับสนุนด้านทุน รวมถึงการส่งเสริมด้านวัฒนธรรมแบบพุทธเป็นสำคัญมากกว่ามิติด้านการเมือง[2] ในแง่นี้ พระสงฆ์จึงกลายมาเป็นกลุ่มพลังทางสังคมที่สำคัญในการผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม และได้รับการยอมรับจากชาวพม่ามากขึ้นเรื่อยๆ ในฐานะผู้นำทั้งทางปัญญาและศีลธรรม อย่างไรก็ตาม หลังจากทศวรรษ 1900 แล้ว มิติด้านการเมืองในการเคลื่อนไหวฟื้นฟูพุทธศาสนาได้เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ กระทั่งนำไปสู่การต่อต้านอำนาจอาณานิคม ดังเช่นกรณีการจลาจลไม่สวมเกือก (No Footwear Riot) ในปี 1916 ตลอดจนเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการศึกษาในระดับภาพรวมทั้งอาณานิคมพม่า

ชาตินิยมกับการปฏิรูปการศึกษาของพม่ายุคอาณานิคม ทศวรรษ 1920-40

ผลจากการเรียกร้องนักการเมืองและปัญญาชนชาวพม่าให้มีการปฏิรูปการศึกษา โดยเฉพาะความต้องการมีสถาบันการศึกษาระดับสูงในอาณานิคมพม่าเองเฉกเช่นเดียวกับในอินเดีย ทำให้รัฐบาลอาณานิคมประกาศจัดตั้ง มหาวิทยาลัยย่างกุ้ง (Rangoon University) อย่างเป็นทางการในปี 1920 โดยเป็นการรวมเอาวิทยาลัยย่างกุ้งเดิมเข้ากับวิทยาลัยจัดสัน (Judson College) ซึ่งดำเนินการโดยคณะหมอสอนศาสนาคริสต์นิกายแบบติสต์อเมริกัน และถือเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกในประเทศพม่า มหาวิทยาลัยใหม่นี้มีสถานะเป็นสถาบันอุดมศึกษาของรัฐบาลเท่าเทียมกับมหาวิทยาลัยกัลกัตตา (Calcutta University) ในอินเดีย มีการให้ปริญญาแก่ผู้สำเร็จการศึกษาทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์และอักษรศาสตร์ (Arts) นอกจากมหาวิทยาลัยย่างกุ้งแล้ว รัฐบาลยังจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษา และวิทยาลัยการศึกษาเฉพาะทางขึ้นอีกหลายแห่ง[3] ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวชี้ให้เห็นสถานการณ์ที่อังกฤษถูกกดดันให้ต้องดำเนินมาตรการ

---

[1] Zar Ni. (1998). *Op.cit.* 45.

[2] การรณรงค์ความสำคัญของพุทธศาสนาของยุวพุทธิกะสมาคมสัมพันธ์อยู่กับการกำหนดอัตลักษณ์ความเป็นพม่าอย่างแนบแน่น เช่น การรณรงค์ไม่ให้หญิงชาวพุทธพม่าแต่งงานหรือมีครอบครัวกับชาวต่างชาติ โดยเฉพาะมุสลิม

[3] Owen Hillman. (1943). *Op.cit.* p. 531.

ปฏิรูปการปกครองอาณานิคมมากยิ่งขึ้นตามความต้องการของคนพื้นเมือง กระนั้นก็ตาม อาจกล่าวได้ว่าการบริหารและการจัดการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาชั้นสูงต่างๆ ยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมอย่างเข้มงวดโดยอังกฤษ อาจารย์ผู้สอนส่วนใหญ่ยังคงเป็นชาวอังกฤษและชาวอินเดีย ภาษาอังกฤษยังคงถูกยกให้มีความสำคัญสูงสุดในการศึกษาเหนือท้องถิ่นใดๆ

จำนวนนักศึกษาระดับอุดมศึกษาที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วสะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจสังคมของอาณานิคมพม่าที่ต้องการบุคลากรที่มีความรู้ภาษาอังกฤษและทักษะเฉพาะด้าน ตัวเลขทางสถิติชี้ว่า ผู้เข้าศึกษาระดับอุดมศึกษาจำนวน 115 คน ในปี 1900 ได้เพิ่มขึ้นเป็น 2,365 คนในปี 1940 หรือประมาณ 20 เท่า[1] อย่างไรก็ตาม การศึกษาระดับอุดมศึกษาที่เจ้าอาณานิคมอังกฤษพยายามปรับปรุงเพื่อตอบสนองข้อเรียกร้องของผู้มีการศึกษาและปัญญาชนชาวพม่า ยังคงไม่เพียงพอต่อความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและกระแสการเมืองที่โหมสะพัดในช่วงทศวรรษ 1920-1930 นอกจากนั้น วิธีการคัดเลือกนักเรียนเข้าศึกษาต่อระดับมหาวิทยาลัยก็ยังคงจำกัดต่อการให้โอกาสทางการศึกษาแก่ชาวพม่า กล่าวคือผู้ที่สามารถเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนที่มาจากชาติพันธุ์อื่นๆ การเปิดโอกาสทางการศึกษาระดับสูงจึงเท่ากับการเพิ่มสัดส่วนของผู้มีความรู้ที่ไม่ใช่ชาวพม่า และเมื่ออังกฤษพยายามปรับเปลี่ยนนโยบายคัดเลือกนักเรียนเข้าศึกษาต่อมหาวิทยาลัยและปรับโครงสร้างหลักสูตรการศึกษาให้มีความเข้มงวดมากขึ้นผ่านการเสนอร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย (The University Act) ในปี 1920 ซึ่งมีเงื่อนไขข้อหนึ่งกำหนดให้นักศึกษาต้องเป็นผู้สามารถพำนักในเขตมหาวิทยาลัยได้ (residential institution) ตามแบบอย่างมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์และออกซฟอร์ดในประเทศอังกฤษ ตลอดจนการยกระดับเกณฑ์ความรู้ด้านภาษาอังกฤษ การเสนอร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยส่งผลสะเทือนอย่างรุนแรงต่อความรู้สึกชาตินิยมในหมู่ชาวพม่ารุ่นใหม่ เพราะร่างพระราชบัญญัติถูกมองว่าจะนำมาใช้เพื่อจำกัดโอกาสในการเข้าศึกษาไว้กับอภิสิทธิ์ชนผู้มีฐานะ พร้อมๆ กับปิดโอกาสของชาวพม่าส่วนใหญ่ ในที่สุดนักศึกษาพม่าจึงรวมตัวกันต่อต้านการบังคับใช้นโยบาย ภายใต้การสนับสนุนของสมัชชาใหญ่ของสมาคมชาวพม่า (General Council of Burmese Association, GCBA) ซึ่งเพิ่งจัดตั้งขึ้นในช่วงเวลาใกล้กัน[2]

ท่ามกลางเสียงสนับสนุนของสาธารณชนชาวพม่า สถานการณ์ผลักให้ขบวนการนักศึกษากลายเป็นแนวหน้าของการต่อสู้เพื่อให้พม่ามีสิทธิในการปกครองตนเองมากยิ่งขึ้น และพร้อมกันนั้นก็ทำให้มหาวิทยาลัยย่างกุ้งกลายเป็นศูนย์กลางของการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองด้วยพร้อมกัน ทั้งนี้นอกเหนือจากเป้าหมายในการล้มร่างพระราชบัญญัติแล้ว ขบวนการเคลื่อนไหวยังเรียกร้องให้รัฐอาณานิคมดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนและวิทยาลัยแห่งชาติ (national and college school) เพื่อตอบสนองประโยชน์ของชนชาวพม่า ขบวนการนักศึกษาและปัญญาชนพม่าได้ใช้การรณรงค์ประเด็นเรื่องภาษาและวัฒนธรรมพม่า เนื่องจากการศึกษาในระบบอาณานิคมได้ทำให้การเรียนการสอนด้วยภาษาพม่าถูกมองเป็นเพียงสิ่งต่ำต้อย ดังวลีที่นิยมพูดกันว่า “นักเรียนโรงเรียนภาษาอังกฤษยอดกว่า นักเรียนโรงเรียนวัดก็แค่ขอทาน (อิงกาเล่กเจาง์ตา อะเกาง์ซา, โพงจีเจาง์ตา ตะดาวง์ซา = (In-ga-laik-kyaung-thar Ah-kyaung-zar Hpon-gyi-kyaung-thar Thu-daung-zar)[3] ในทางปฏิบัติการเคลื่อนไหวปรากฏในรูปของการเรียกร้องให้

---

[1] โรเบิร์ต เอช. เทเลอร์. (2550). *รัฐในพม่า*. หน้า 158.

[2] Aung San Suu Kyi. (1987). “Socio-Political Currents in Burmese Literature 1910-1940,” in *Burma and Japan; Basic Studies on Their Cultural and Social Structure*. pp. 66-67.; and Zar Ni. (1998). *Loc.cit.*

[3] Zar Ni. (1995). *Op.cit.* p.12 see footnote 2

มีการใช้ภาษาพม่าเป็นสื่อกลางหลักในการสอน และดำเนินการจัดแปลตำราเรียนจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาพม่า รวมถึงเพิ่มวิชาด้านวิทยาศาสตร์และเศรษฐศาสตร์เพราะมองว่าจะช่วยในการพัฒนาชาติพร้อมไปกับความคาดหวังว่าจะให้มีการสอนหลักธรรมทางศาสนาพุทธในโรงเรียนแห่งชาติเพิ่มขึ้น[1]

ในแง่ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ การชุมนุมต่อต้านพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย (ย่างกุ้ง) ในปี 1920 ถือเป็นการชุมนุมครั้งแรกของขบวนการนักศึกษาในประวัติศาสตร์พม่า[2] (The First Student Strike) ผลที่เป็นรูปธรรมของการชุมนุมก็คือกระแสความเคลื่อนไหวเรียกร้องให้มีนโยบายการศึกษาแห่งชาติไปทั่วอาณานิคมพม่า เป้าหมายก็คือการเรียกร้องให้รัฐอาณานิคมขยายโอกาสทางการศึกษา การให้ความสำคัญกับภาษาพม่า ประวัติศาสตร์พม่า พุทธศาสนาในหลักสูตรการเรียนการสอน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนด้านการเงินแก่โรงเรียนที่บริหารจัดการโดยรัฐ หรือที่เรียกว่าโรงเรียนแห่งชาติ (national school) หม่องซาร์นิ (Maung Zarni) นักวิชาการผู้ศึกษาการศึกษาของพม่าในมิติความเปลี่ยนแปลงของอุดมการณ์การเมืองได้กล่าวว่า โรงเรียนแบบใหม่ที่จัดการสอนด้วยภาษาพม่าได้กลายเป็นแหล่งผลิตนักศึกษารุ่นที่ต่อมาจะกลายมาเป็นผู้นำทางการเมืองคนสำคัญที่มีบทบาทเรียกร้องเอกราชของพม่า นักศึกษาเหล่านี้ส่วนใหญ่เลือกที่จะทิ้งชีวิตในชั้นเรียนมหาวิทยาลัยเพื่ออุทิศตัวให้กับการเคลื่อนไหวทางการเมืองเป็นหลัก และเข้าร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการ วันตะนุอะติน (Wunthanu Athin) ซึ่งเคลื่อนไหวปลุกกระแสความคิดชาตินิยมแก่ชาวพม่าในชนบทในระดับหมู่บ้าน[3]

นอกจากนั้น สถานการณ์วิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก (Great Depression) ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชาวพม่าระดับล่างอย่างมหาศาลจากสภาวะราคาข้าวตกต่ำ และการสูญเสียที่ดินให้แก่นายทุนเงินกู้ทั้งนายทุนชาวอินเดีย (เชตติยาร์) และนายทุนชาวพม่า การปราบปรามกบฏสะหย่าซาน (Saya San Rebellion) ซึ่งลุกฮือขึ้นจากความเดือดร้อนดังกล่าวในช่วงปลายทศวรรษ 1920 ตลอดจนความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเชื้อชาติและการจลาจลของคนงานชาวอินเดีย ได้นำไปสู่การจัดตั้ง สมาคมเราชาวพม่า (โต้ะบะม่าอะสิอะโหย่น) ในปี 1930 และ สหภาพนักศึกษามหาวิทยาลัยย่างกุ้ง ในปี 1931 สมาคมและสหภาพดังกล่าวมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการปลุกกระแสรักชาติทั่วอาณานิคมพม่า ผ่านการรณรงค์เรื่องภาษาพม่า การแต่งกาย วรรณกรรม วัฒนธรรม และได้พัฒนาไปสู่ขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราช สโลแกนและเพลงของสมาคมเราชาวพม่าได้สื่อให้เห็นถึงความสำคัญของภาษาและวัฒนธรรมพม่าในฐานะใจกลางของการต่อสู้ ณ เวลานั้น ดังเนื้อความว่า “แผ่นดินพม่า แผ่นดินของเรา อักษรพม่า อักษรของเรา ภาษาพม่า ภาษาของเรา จงรักแผ่นดิน จงเชิดชูอักษรพม่า จงเทิดทูนภาษาพม่า...” การฟื้นฟูการเรียนภาษาและวรรณกรรมพม่าได้กลายเป็นเป้าหมายเฉพาะหน้าของสมาคมเราชาวพม่า ควบคู่กับการให้ความสำคัญต่อความรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี[4]

---

[1] Nick Cheesman. (2003). “School, State, and Sangha in Burma,” *Comparative Education Review*. 39(1): p. 53

[2] ภายหลังได้รับเอกราช วันนัดชุมนุมต่อต้านพระราชบัญญัติการศึกษาได้ถูกกำหนดให้เป็นวันชาติพม่าเพื่อรำลึกถึงความสำคัญของเหตุการณ์ดังกล่าว

[3] Zar Ni. (1998). *Knowledge, Control, and Power: the Politics of Education under Burma’s Military Dictatorship (1962-88)*. Ph.D. Dissertation. University of Wisconsin-Madison.

[4] Nang Mo Lau Rives. (1990). *Op.cit.* p. 150.; Mary P. Callahan. (2003). “Language Policy in Modern Burma,” in *Fighting Words: Language Policy and Ethnic Relations in Asia*. p. 151.; และ วิรัช นิยมธรรม. (2551). *คิดแบบพม่า: ว่าด้วยชาติและวีรบุรุษในตำราเรียน*. หน้า 124.

การศึกษาสมัยใหม่ที่เริ่มต้นในสมัยอาณานิคมและมีภาษาอังกฤษเป็นสัญลักษณ์จึงกลายมาเป็นสนามของความขัดแย้งที่รัฐต้องให้ความใส่ใจและเข้ามาดำเนินการจัดการอย่างจริงจังเพื่อผ่อนเบาความวุ่นวายทางการเมืองและเพื่อฝึกฝนให้ชาวพม่าสามารถปกครองกิจการภายในด้วยตนเองได้ ยกเว้นกิจการด้านการทหารและการต่างประเทศ ตามแนวคิดเรื่อง Home Rule ควบคู่ไปกับจุดมุ่งหมายในการผลิตคนเพื่อตอบสนองระบบเศรษฐกิจอาณานิคมซึ่งยังคงมีความสำคัญ ในด้านหนึ่ง ระบบการศึกษาแบบอาณานิคมได้ทำให้เกิดการแบ่งแยกระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ สร้างลำดับชั้นที่แตกต่างกันของกลุ่มคนผู้มีการศึกษาแบบสมัยใหม่ที่จะเข้าสู่โอกาสทางเศรษฐกิจในระบบทุนนิยม แต่ในขณะเดียวกันนั้น การศึกษาในระบบอาณานิคมก็ก่อให้เกิดพื้นที่ของการเรียนรู้และปรับรับความเป็นสมัยใหม่เข้าสู่สังคมพม่าด้วยเช่นกัน เกิดกลุ่มคนที่มีทัศนะแตกต่างกันต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับแผ่นดินแม่

อัตลักษณ์ทางการเมืองที่เข้มข้น ประกอบกับความเชื่อมั่นในตนเองจากการมีประสบการณ์ต่อรองกับผู้มีอำนาจรัฐบาลของขบวนการนักศึกษารุ่นใหม่ ทำให้ปัญญาชนชาวพม่ารุ่นของอูเมอ่องซึ่งผ่านการศึกษาในระบบของอังกฤษ และเคยมีบทบาทเรียกร้องให้มีการฟื้นฟูพุทธศาสนาและวัฒนธรรมพม่า ถูกมองจากนักศึกษาเหล่านี้ว่าเป็นพวกที่เข้าด้วยหรือสมรู้ร่วมคิดกับเจ้าอาณานิคม[1] ในช่วงแรกเริ่ม กลุ่มตะขิ่น (Thakin) และขบวนการนักศึกษาในรุ่นเดียวกันมีทิศทางความเคลื่อนไหวที่มุ่งไปที่การรณรงค์ด้านวัฒนธรรม หากแต่เมื่อมีการรับเอาอุดมการณ์มาร์กซิสต์-เลนินนิสม์ (Marxist-Leninism) มากขึ้นผ่านนักเคลื่อนไหวชาวอินเดีย อุดมการณ์ใหม่ดังกล่าวได้ส่งผลให้การวิเคราะห์ความขัดแย้งในอาณานิคมพม่าของขบวนการนักศึกษาและปัญญาชนมุ่งไปที่ปัญหาความขัดแย้งทางชนชั้นอันเนื่องจากทุนนิยมและจักรวรรดินิยมเป็นสำคัญ กล่าวคือ เป็นความขัดแย้งระหว่างเจ้าอาณานิคมอังกฤษ ชนชั้นนำพม่า นายทุนชาวอินเดียและจีนซึ่งได้ประโยชน์จากระบอบเศรษฐกิจแบบอาณานิคม กับชาวพม่าส่วนใหญ่ที่ยากจนโดยเฉพาะชาวนา

ในแง่มุมนี้ การศึกษาในทัศนะของนักชาตินิยมพม่าจึงเป็นเครื่องมือของรัฐอาณานิคมในการธำรงความแตกต่างทางชนชั้นและเชื้อชาติ ระหว่างคนผิวขาวชาวอังกฤษกับคนพื้นเมือง และระหว่างคนพื้นเมืองเผ่าพันธุ์ต่างๆ ด้วยกันเอง ในทางเดียวกัน มหาวิทยาลัยได้กลายเป็นพื้นที่ของการบ่มเพาะประสบการณ์การต่อสู้ทางการเมือง อัตลักษณ์ความเป็นพม่า และภูมิปัญญาของเยาวชนพม่ารุ่นใหม่ อีกทั้งยังเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้ให้การศึกษาและผู้รับการศึกษาอีกด้วย การวิพากษ์วิจารณ์ผู้สอนและผู้มีอำนาจในมหาวิทยาลัยได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรมต่อต้านความไม่เท่าเทียมกันในขบวนการนักศึกษา โดยเฉพาะกลุ่มตะขิ่น กล่าวได้ว่าแนวทางการจัดการศึกษาชั้นสูงแบบอาณานิคมเริ่มถูกมองจากนักศึกษาชาวพม่ารุ่นใหม่ว่าเป็นสิ่งแปลกแยกต่อความเป็นพม่า อีกทั้งเป็นเครื่องมือของชาติจักรวรรดินิยมในการขูดรีดอาณานิคม พร้อมกันนั้นครูและอาจารย์ผู้สอนเองก็ถูกมองว่าเป็นพวกข้ารัฐการที่ทำเพื่อประโยชน์ของอังกฤษ สถานการณ์ยิ่งทวีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้นภายใต้กระแสชาตินิยมพม่าที่ทวีความเข้มข้นในทศวรรษ 1930 และการรับเอาความคิดสังคมนิยมและมาร์กซิสม์ในหมู่ขบวนการนักศึกษาพม่า

อังกฤษพยายามแก้ปัญหาความวุ่นวายทางการเมืองอันมีเหตุมาจากนโยบายด้านภาษาในหลายทาง ที่สำคัญเห็นได้จากรายงานแคมพ์เบล (Campbell Report) ในปี 1936 ซึ่งเป็นเวลาเดียวกับการเกิดนัดหยุดเรียนครั้งที่ 2 ของขบวนการนักศึกษาระบุว่า อังกฤษจะค่อยๆ ปรับเปลี่ยนภาษาที่ใช้ในการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมและมัธยมไปเป็นภาษาพม่า[2]

---

[1] Zar Ni. (1998). *Op.cit.* p. 58.

[2] รายละเอียดเพิ่มเติมโปรดดู Nang Mo Lau Rives. (1990). *Op.cit.* p. 154-160.

ภาษาอังกฤษและสถานการณ์ของอุดมศึกษาพม่าหลังได้รับเอกราช

ในช่วงปลายทศวรรษ 1930 ถึงต้นทศวรรษ 1940 อาณานิคมพม่ากลายสภาพเป็นสมรภูมิความขัดแย้งระหว่างจักรวรรดินิยมอังกฤษ ญี่ปุ่น และขบวนการชาตินิยมพม่า ความรุนแรงของสงครามได้สร้างความเสียหายทั้งต่อชีวิตผู้คนและโครงสร้างทางเศรษฐกิจอย่างมหาศาล เมื่อพม่าได้รับเอกราชแล้ว การกำจัดอิทธิพลต่างชาติ อันได้แก่ อดีตเจ้าอาณานิคมอังกฤษ และนายทุนชาวต่างชาติในพม่า เช่น อินเดียและจีน จึงเป็นแนวโน้มทางความคิดที่ปรากฏให้เห็นชัดเจนในหมู่นักชาตินิยมพม่าส่วนใหญ่ โดยเฉพาะอิทธิพลครอบงำทางด้านวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ต่างแต่ว่ามากน้อยในระดับและขอบเขตที่ต่างกัน อนึ่ง แม้นักชาตินิยมพม่าจะสร้างความชอบธรรมจากการให้ข้อเสนอแก่ชาวนาและคนชั้นล่างว่าจะสร้างรัฐใหม่ที่ให้ความเท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจและการเมืองมากขึ้น ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วกลุ่มการเมืองเหล่านี้มีจุดยืนและอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน นับตั้งแต่กลุ่มอนุรักษ์นิยม เสรีนิยม สังคมนิยม ไปจนถึงมาร์กซิสต์ หากแต่ในสถานการณ์ของการเรียกร้องเอกราชจากญี่ปุ่นและอังกฤษ กลุ่มการเมืองต่างๆ ก็ได้ร่วมมือกันภายใต้ชื่อ สันนิบาติเสรีชนต่อต้านฟาสซิสต์ (Anti-Fascist People's Freedom League) เพื่อจุดมุ่งหมายในการได้มาซึ่งเอกราชที่สมบูรณ์โดยเร็วที่สุด บรรยากาศทางความคิดเช่นนี้มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการกำหนดนโยบายด้านการอุดมศึกษา ดังจะได้กล่าวต่อไปข้างหน้า

สมัยการทดลองประชาธิปไตย (1948-1962)

นับจากได้รับเอกราชจากอังกฤษในวันที่ 4 มกราคม 1948 พม่าได้ใช้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยซึ่งได้รับการวางพื้นฐานมาตั้งแต่ระยะก่อนสงคราม รัฐบาลภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรีอูนุ (U Nu) ได้กำหนดให้การปฏิรูปและขยายโอกาสทางการศึกษาโดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษาเป็นวาระสำคัญ โดยภาพรวมแล้วนโยบายการศึกษาในยุคนี้ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดสังคมนิยมซึ่งมุ่งจัดการศึกษาในฐานะโอกาสขั้นพื้นฐานที่พลเมืองพึงได้รับมากกว่าการผลิตคนเพื่อตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจตามแนวคิดอรรถประโยชน์นิยม รัฐบาลพม่าคาดหวังว่าบัณฑิตที่จบการศึกษาจะมีส่วนสำคัญในการช่วยพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมพม่าไปสู่ความทันสมัย (Modernization) มาตรการที่ดำเนินอย่างเร่งด่วนก็คือการปรับโครงสร้างการศึกษาระดับอุดมศึกษา และการปรับปรุงหลักสูตรให้ตอบสนองอุดมการณ์ชาตินิยมพม่ามากขึ้น ผ่านการให้ความสำคัญกับภาษาพม่าในฐานะสื่อกลางในการเรียนการสอน ซึ่งต่างไปจากสมัยอาณานิคมที่ให้ความสำคัญกับภาษาอังกฤษ

นอกจากนั้น รัฐบาลยังสนับสนุนให้มีการจัดแปลงานเขียนและตำราความรู้สาขาต่างๆ จากภาษาอังกฤษและภาษาอื่นเป็นภาษาพม่า เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนในระดับสูง โดยการจัดตั้ง สมาคมการแปลพม่า (Burma Translation Society, BTS) ในปี 1948 รวมถึงการตั้งภาควิชาการแปลและการพิมพ์ที่มหาวิทยาลัยย่างกุ้ง สมาคมการแปลพม่าได้จัดตั้งคณะกรรมการแขนงประวัติศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ซึ่งทำหน้าที่คัดเลือกตำรา หนังสือ งานวิชาการ เพื่อทำการแปล และยังดำเนินการจัดทำพจนานุกรม สารานุกรม และการจัดทำธนาคารศัพท์ (Vocabulary Bank) อีกด้วย[1]

---

[1] สารานุกรมพม่า (Burmese Encyclopedia) เล่มแรกเผยแพร่สู่สาธารณะในปี 1949 และจัดพิมพ์เรื่อยมาอีกหลายเล่มจนถึงต้นทศวรรษ 1960 (Callahan, 2003)

แผนการสร้างระบบการบริหารมหาวิทยาลัยให้เป็นมาตรฐานเดียวกันภายใต้การควบคุมของรัฐบาล โดยเฉพาะที่มหาวิทยาลัยย่างกุ้งซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่มีเกียรติภูมิสูงสุดของชาติเริ่มต้นตั้งแต่ปี 1946 โดยมี ดร.ทินอ่อง (Dr.Htin Aung) ดำรงตำแหน่งอธิการบดีชาวพม่าคนแรกหลังได้รับเอกราช อยู่ในตำแหน่งระหว่างปี 1946-1958 ในช่วงทศวรรษแรกของการดำเนินงาน มหาวิทยาลัยย่างกุ้งมีการจัดตั้งคณะแพทยศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ และวิศวกรรมศาสตร์เป็นสามสาขาวิชาแรก และจัดตั้งคณะนิติศาสตร์ อักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ และในปีต่อมา ในปี 1948 มีการจัดตั้งคณะเกษตรศาสตร์ (ปรับเป็นภาควิชาในปี 1958) การขยายตัวของคณะยังคงดำเนินต่อไป ในปี 1958 มีการจัดตั้งคณะสังคมศาสตร์และคณะวนศาสตร์ ในส่วนภูมิภาค รัฐบาลได้ยกวิทยฐานะของวิทยาลัยมัณฑะเลย์ขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยในสังกัดมหาวิทยาลัยย่างกุ้งในปี 1948 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยหลักโดยตัวเองในพื้นที่พม่าตอนบนในปี 1958 โดยรวมเอาวิทยาลัยขนาดเล็ก เช่น วิทยาลัยมะกเว (Magwe College) เข้าไว้ด้วย รวมถึงการนำคณะเกษตรศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยย่างกุ้งไปไว้ที่มหาวิทยาลัยมัณฑะเลย์ (คงเหลือเพียงภาควิชา) นอกจากนั้นยังมีการจัดตั้งวิทยาลัยในส่วนภูมิภาคเพิ่มขึ้นตลอดทศวรรษ 1950 อาทิ วิทยาลัยเมาะลำไย (1953) เจ้าะพยู (1954) ยานกิน (1954) ทีดัน (1954) มะเกว (1955) ปะเตง (หรือพะสิม) (1958)[1]

สำหรับการพัฒนาเนื้อหาในระดับหลักสูตร รัฐบาลอูนุพยายามเพิ่มเนื้อหารายวิชาด้านวิทยาศาสตร์เข้าไปยังหลักสูตรการศึกษาในตั้งแต่ระดับประถมจนถึงมหาวิทยาลัยเนื่องจากเห็นว่าเป็นความรู้สำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งตลอดเวลาที่ผ่านมา เจ้าอาณานิคมอังกฤษพยายามจำกัดการเรียนการสอนความรู้ดังกล่าว สำหรับวิชาความรู้อื่นๆ ที่บรรจุเข้ามาในหลักสูตรการสอนระดับอุดมศึกษาได้แก่ มานุษยวิทยา (1950) อภิธรรม (1951) จิตวิทยา (1952) พุทธศึกษา (1952) สถิติ (1953) สังคมวิทยา (1954) ประวัติศาสตร์พม่า (1955) การจัดการ (1955) บริหารรัฐกิจ (1956) เกษตรกรรม (1958) ในเวลาต่อมา รายวิชาความรู้เฉพาะด้านเหล่านี้ได้ถูกโอนย้ายเข้าไปรวมเป็นส่วนหนึ่งของการจัดตั้งภาควิชาใหม่และจำแนกภาควิชาเฉพาะ อาทิ ภาควิชาภูมิศาสตร์ (1948) ภาควิชามานุษยวิทยา (1950) ภาควิชาพาณิชยศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ (1955) ภาควิชาประวัติศาสตร์ตะวันออก (Oriental History) ภาควิชาจิตวิทยา (1955) ภาควิชาสถิติและเศรษฐศาสตร์ (1956) เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อตอบสนองต่อการขยายตัวด้านการเรียนการสอน อันเนื่องมาจากจำนวนนักศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว (ดังประมาณว่าเฉพาะในช่วงทศวรรษ 1950 ลำพังเฉพาะที่ย่างกุ้งแห่งเดียวก็มีจำนวนนักศึกษามากถึงหมื่นคน) ดังนั้น รัฐบาลจึงพยายามเพิ่มจำนวนบุคลากรอาจารย์มหาวิทยาลัย และการพัฒนาผู้ช่วยสอน นักวิจัยที่เป็นนักศึกษา เพื่อทดแทนอาจารย์อาวุโสชาวต่างชาติที่เคยทำการสอนอยู่ในช่วงปลายสมัยอาณานิคม ความต้องการเข้าทำงานในตำแหน่งงานต่างๆ ภายในมหาวิทยาลัยในหมู่ชาวพม่าเองก็เพิ่มสูงขึ้น จนกล่าวว่าอาชีพภายในรั้วมหาวิทยาลัยเป็นที่ได้รับความนิยม อีกทั้งมีสตรีจำนวนไม่น้อยที่ได้รับการบรรจุเข้าทำงาน

[1] Nyi Nyi. (1964). "The Development of University Education in Burma," *Journal of Burma Research Society*. 57(1): pp. 32, 38.

ตารางแสดงจำนวนนักศึกษาในพื้นที่ย่างกุ้งและเขตอื่นๆ ระหว่าง ค.ศ. 1946-60

Student numbers for 1946–1960

Year	Rangoon	Districts	Total
1946–47	2,003	–	2,003
1947–48	2,305*	–	2,305*
1948–49	2,386*	–	2,386*
1949–50	2,183**	–	2,183**
1950–51	2,849**	–	2,849**
1951–52	4,058	–	4,058
1952–53	4,983	–	4,983
1953–54	7,023	316	7,339
1954–55	8,351	584	8,935
1955–56	8,968	699	9,667
1956–57	9,785	912	10,697
1957–58	9,991	685	10,676
1958–59	12,136	1,204	13,340

ที่มา Nyi Nyi. (1964). "The Development of University Education in Burma." *Journal of Burma Research Society* 57(1): 33.

ดังที่ได้กล่าวข้างต้นแล้วว่า รัฐบาลอูนุได้กำหนดให้ภาษาพม่ามีความสำคัญในฐานะภาษาหลักสำหรับการศึกษาระดับอุดมศึกษา นโยบายการส่งเสริมภาษาพม่าของเขาสอดคล้องกับผลการสำรวจในปี 1947 ซึ่งพบว่าชาวพม่าส่วนใหญ่อยากเรียนด้วยภาษาพม่ามากกว่าภาษาอังกฤษที่เป็นภาษาของอดีตเจ้าอาณานิคม ขณะที่จำนวนมากก็มองชาวพม่าที่ใช้ภาษาอังกฤษในที่สาธารณะด้วยท่าทีดูแคลนไม่ไว้วางใจและเป็นภาษาที่แสดงถึงความเป็นทาส[1] การที่ภาษาอังกฤษไม่ใช่ภาษาราชการอีกต่อไปทำให้โอกาสการทำงานราชการด้วยภาษาพม่าเปิดกว้างขึ้นสำหรับผู้มีการศึกษา ด้วยเหตุนี้ ความพยายามปรับปรุงหลักสูตรที่มีภาษาพม่าเป็นสื่อการเรียนการสอนหลักซึ่งมีที่มานับแต่ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงเริ่มปรากฏผลเห็นชัดมากขึ้นแม้ว่าจะใช้เวลากว่า 1 ทศวรรษ ในปี 1958 อูทุนทิน (U Htun Tin) รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้นได้ประกาศให้ภาษาพม่าเป็นภาษาหลักในทุกรายวิชาของการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย (ยกเว้นวิชาภาษาอังกฤษ) โดยเริ่มต้นบังคับใช้ในปี 1960 ส่วนภาษาอังกฤษจะใช้สำหรับการศึกษาในระดับ Honour และปริญญาโท[2] อย่างไรก็ตาม แนวนโยบายดังกล่าวได้รับการคัดค้านจากนักวิชาการ และผู้บริหารมหาวิทยาลัยที่สนับสนุนให้คงความสำคัญของภาษาอังกฤษในฐานะภาษาสำหรับการศึกษาระดับอุดมศึกษา บุคคลสำคัญที่สุดที่มีความเห็นในทิศทางนี้คือ ดร.หละมยิ้นต์ (Dr. Hla Myint) นักเศรษฐศาสตร์ผู้เคยมีประสบการณ์การสอน ณ มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด และดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยย่างกุ้งในขณะนั้น นอกจากจะไม่เห็นด้วยต่อการลดความสำคัญของภาษาอังกฤษแล้ว หละมยิ้นต์ยังต่อต้านนโยบายการขยายจำนวนมหาวิทยาลัยอย่างมากเกินควร เนื่องจากความกังวลในเรื่องการควบคุมคุณภาพการศึกษา[3]

---

[1] Nang Mo Lau Rives. (1990). *Op. cit.* 176.

[2] Nyi Nyi. (1964). *Op.cit.* p. 42.

[3] Zar Ni. (1995). *Op.cit.* p. 245. ควรกล่าวในที่นี้ด้วยว่า จุดยืนของหละมยิ้นต์ต่อการพัฒนาการอุดมศึกษาพม่าในขณะนั้นโน้มไปในทางคงช่วงชั้นของโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาระดับสูงเนื่องจากมองว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อการรักษาคุณภาพทางการศึกษาและวิชาการ

กระนั้นก็ดี แม้จะมีการประกาศใช้นโยบายดังกล่าว หากแต่ในทางปฏิบัติระบบการศึกษาของพม่ายังคงจัดความสำคัญของภาษาอังกฤษไว้สูง อีกทั้งมีการว่าจ้างชาวต่างชาติจำนวนมากเป็นผู้สอนและผู้บริหารในมหาวิทยาลัย เนื่องจากมหาวิทยาลัยยังคงขาดผู้สอนและตำราภาษาพม่าสำหรับใช้ในรายวิชาระดับอุดมศึกษา อาจกล่าวได้ว่าภาษาอังกฤษยังคงมีความสำคัญในฐานะวิชาบังคับในระดับมหาวิทยาลัยและถูกใช้ในขั้นตอนของการคัดเลือกนักศึกษาเพื่อเข้าศึกษาต่อระดับสูง ภาษาอังกฤษถูกใช้ทั่วไปในรัฐบาล งานราชการ และธุรกิจเนื่องจากชนชั้นนำของพม่าส่วนใหญ่ โดยเฉพาะนักการเมืองในรัฐสภาสามารถใช้ภาษาอังกฤษได้ดี ซึ่งทำให้ระหว่างปลายทศวรรษ 1940-1950 สถานะของภาษาอังกฤษในฐานะตัวแทนของความเป็นสมัยใหม่นั้นจึงไม่ได้ลดถอยลงแต่อย่างใด แมรี พี คัลลาแฮน (Mary P. Callahan) นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านการเมืองพม่าตั้งข้อสังเกตว่า อันที่จริงแล้วโครงการรณรงค์ให้ใช้และยกสถานะภาษาพม่าซึ่งมีที่มาตั้งแต่ทศวรรษ 1930 นั้นพุ่งเป้าไปที่การลดบทบาทของกลุ่มพ่อค้าผู้พูดภาษาจีนและฮินดีในพื้นที่ตอนกลางของพม่า และทำให้การลดอิทธิพลของภาษาอังกฤษในแง่ของภาษาสำหรับการทำงานไม่ได้รับผลกระทบจริงจัง ในแง่นี้การรณรงค์ภาษาพม่าจึงเป็นส่วนหนึ่งของความเคลื่อนไหวการเมืองชาติพันธุ์โดยแท้[1]

เราอาจทำความเข้าใจประเด็นเรื่องปมภาษาอังกฤษกับสถานการณ์ทางภูมิปัญญาหลังยุคอาณานิคมของพม่าได้ดีขึ้น ด้วยการพิจารณาเปรียบเทียบตัวอย่างนักวิชาการพม่าคนสำคัญของยุคสมัยทั้งนี้ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นว่า ทักษะการพูดภาษาอังกฤษได้ดีนั้นเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดต่อการได้ตำแหน่งงานในระบบอาณานิคม อย่างไรก็ตาม หากชาวพม่าคนใดต้องการไต่เต้าขึ้นไปในตำแหน่งที่สูงยิ่งขึ้นและได้รับการยอมรับจากเจ้าอาณานิคม ลำพังการพูดภาษาอังกฤษได้นั้นไม่เพียงพอ แต่ยังต้องพูดให้ได้สำเนียงอย่างอังกฤษและเรียนรู้ที่จะแสดงมารยาทอย่างผู้ดีอังกฤษด้วย การพูดภาษาอังกฤษด้วยสำเนียงแบบพม่า หรือที่เรียกล้อกันว่า งาปี จึงไม่ต่างอะไรจากชาวพม่าที่อยากเลียนแบบอังกฤษแต่ไปไม่ถึงความเป็นอังกฤษ ซึ่งทำให้คนเหล่านี้อาจถูกจัดให้เป็นเพียงลูกจ้างระดับล่าง ในแง่นี้ การใช้ (command) ภาษาอังกฤษได้อย่างเชี่ยวชาญ และการได้รับการศึกษาในระดับสูงตามระบบของอังกฤษ โดยเฉพาะการได้ไปศึกษาต่อที่ประเทศอังกฤษ จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการเปลี่ยนตัวเองเข้าสู่ระบอบของอำนาจและตัวตนแบบอาณานิคม ขณะเดียวกันก็ทำให้ภาษาอังกฤษกลายเป็นพื้นที่สำหรับการแบ่งแยกระหว่างผู้มีอำนาจชาวอังกฤษและผู้เกี่ยวข้องกับชาวพม่ารุ่นใหม่[2]

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากกรณีของนักวิชาการ-ข้าราชการชาวพม่าคนสำคัญซึ่งมีบทบาทอยู่ในแวดวงอุดมศึกษาของพม่าในช่วงทศวรรษ 1950-60 อันได้แก่ ดร.หละมยิ้นต์ นักเศรษฐศาสตร์, ดร.ญีญี (Dr. Nyi Nyi) นักภูมิศาสตร์ และ ดร.ตันทุน (Dr.Than Tun) นักประวัติศาสตร์ เราสามารถเห็นได้ว่า มิใช่ว่าผู้ที่ผ่านการศึกษาชั้นสูงในระบบของอังกฤษทุกคนจะต้องมีระดับสำนึกของความเป็นตะวันตกอย่างเต็มเปี่ยม หรือในทางตรงข้าม คือการเกิดสำนึกความเป็นพม่าในแบบแผนที่เหมือนๆ กัน ในกรณีนี้ นักวิชาการทั้งสามคนต่างผ่านประสบการณ์การใช้ชีวิตศึกษาระดับปริญญาเอกที่ประเทศอังกฤษในช่วงปลายทศวรรษ 1940-50 และมีบทบาทสำคัญทางวิชาการในสาขาความเชี่ยวชาญของตนเอง และ

---

1 Mary P. Callahan. (2003). *Op.cit*. p. 156.

2 Zar Ni. (1998). *Knowledge, Control, and Power: the Politics of Education under Burma's Military Dictatorship (1962-88)*. Ph.D. Dissertation. University of Wisconsin-Madison.

/หรือบทบาทด้านการบริหารที่มหาวิทยาลัยย่างกุ้ง[1] กล่าวในแง่ทัศนะต่ออัตลักษณ์ความเป็นพม่า หละมยิ้นต์ ซึ่งจบการศึกษาในด้านเศรษฐศาสตร์การพัฒนาจากสำนักเศรษฐศาสตร์แห่งลอนดอน (London School of Economics, LSE) คือคนที่ให้ความสำคัญกับความเป็นพม่า (ภาษา วัฒนธรรม ภูมิปัญญา) น้อยที่สุด และหันไปยืนยันคุณค่าของความรู้ตะวันตกที่เป็นสากล[2] ตรงข้ามกับ ดร.ญีญี ชาวพม่าเชื้อสายจีน ที่แม้จะจบการศึกษาทางด้านภูมิศาสตร์จากมหาวิทยาลัยลอนดอน แต่กลับมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการวางรากฐานการศึกษาระบบใหม่ของพม่า และมีบทบาทต่อการรณรงค์ให้นำภาษาพม่าและพุทธศาสนาเข้ามาเป็นหัวใจสำคัญในการหล่อหลอมความเป็นพม่าในมหาวิทยาลัย ควบคู่กับการให้ความสำคัญกับความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ (แต่ให้ความสำคัญน้อยต่อมนุษยศาสตร์) ขณะที่ตันทุนผู้จบการศึกษาด้านประวัติศาสตร์จากสำนักบูรพาและแอฟริกาศึกษา (School of Oriental and African Studies, SOAS) มหาวิทยาลัยลอนดอน แม้จะดูเหมือนจะยืนอยู่จุดกลางระหว่างสองคนแรก ในแง่ที่เขาสนใจความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และอักษรศาสตร์พม่าอย่างลึกซึ้ง แต่ตันทุนก็ต่อต้านความคิดประวัติศาสตร์ชาตินิยมพม่าในแบบที่นักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ในช่วงทศวรรษ 1950-1960 นิยมนำเสนอ (ซึ่งต่อมารัฐบาลสังคมนิยมสมัยเนวินจะผลักดันให้ไปไกลยิ่งขึ้น) พร้อมเรียกร้องให้ศึกษาประวัติศาสตร์พม่าอย่างเป็นภววิสัยตามหลักวิทยาศาสตร์[3] ทั้งญีญีและตันทุนต่างเคยมีประสบการณ์เข้าร่วมเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลอาณานิคมในช่วงที่ยังเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัย และสมาทานอุดมการณ์มาร์กซิสต์เช่นเดียวกับปัญญาชนกลุ่มตะขิ่นคนอื่นๆ (กรณีตันทุนได้เข้าเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์) ในแง่วิชาการ หละมยิ้นต์ ตันทุน และญีญี ต่างให้ความสำคัญกับวิทยาศาสตร์ ในฐานะเครื่องมือของการแสวงหาความรู้[4] และไม่มีผู้ใดปฏิเสธความสำคัญของวิธีการหาความรู้ดังกล่าว ความแตกต่างในแง่จุดยืนทางการเมืองและวิธิคิดนี้จึงสะท้อนเงื่อนไขทางด้านภูมิหลังและความซับซ้อนของสถานการณ์ทางการเมืองและภูมิปัญญาในพม่าในช่วงเวลาดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

นโยบายขยายการศึกษาระดับอุดมศึกษาพม่าในช่วงเวลานี้ต้องเผชิญกับอุปสรรคสำคัญจากปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ซึ่งทำให้รัฐบาลอูนุไม่สามารถกำหนดนโยบายจัดการศึกษาระดับชาติที่บังคับใช้ในทุกระดับได้อย่างถ้วนทั่ว ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือในการกำหนดให้ภาษาพม่าเป็นภาษาหลักสำหรับการเรียนการสอนในทุกระดับนั้น การณ์กลับเป็นว่าโรงเรียนเอกชนจำนวนมากยังคงใช้ภาษาอังกฤษ (รวมถึงภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนเช่น ฮินดีและจีน) ในการเรียนการสอนเช่นเดิม เนื่องจากตอบสนองความต้องการของผู้ปกครองบางกลุ่มได้มากกว่า นอกจากนั้น รัฐบาลอูนุยังเผชิญแรงกดดันจากกลุ่ม

---

[1] ในส่วนตันทุนเริ่มสอนที่มหาวิทยาลัยย่างกุ้งในปี 1959 และย้ายไปที่มหาวิทยาลัยมัณฑะเลย์ในปี 1965 และสอนอยู่ที่นั่นกระทั่งเกษียณอายุราชการ

[2] เกี่ยวกับวิธีคิดทางเศรษฐศาสตร์และความสำคัญของหละมยิ้นต์ โปรดดูเพิ่มเติมจาก Sean Turnell. (2014). "Sayagyi and Sage: Hla Myint, Myanmar's 'Classical' Economist." *Sojourn: Journal of Social Issues in Southeast Asia* 29(3): 691-720. สำหรับในภาษาไทยโปรดดู ลลิตา หาญวงศ์. (2559, มกราคม-มิถุนายน). "หละมยิ้น: บทสะท้อนความคิดทางสังคม-เศรษฐกิจของพม่าจากยุคอาณานิคมถึงยุคหลังอาณานิคม.". *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร* 12(1): 151-174.

[3] เกี่ยวกับวิธีคิดทางประวัติศาสตร์และความสำคัญของตันทุน โปรดดูเพิ่มเติมจาก ภมรี สุรเกียรติ. (2558). "ประวัติศาสตร์ปฏิฐานนิยมของตันทุน (Than Tun) และการบ่มเพาะ "วิธีคิดแบบประชาธิปไตย" ของพม่า" *ชุมทางอินโดจีน* 4(7): 358-381.

[4] Zar Ni. (1998). *Op.cit.* pp. 158-160.

องค์กรพระสงฆ์ ซึ่งเรียกร้องให้เพิ่มความสำคัญของพุทธศาสนาในโรงเรียนระดับมูลฐาน เนื่องจากพระสงฆ์เหล่านี้เชื่อว่าความแตกแยกและปัญหาสังคมที่รุมเร้าอยู่ในช่วงเวลานั้นเป็นผลจากความเสื่อมศีลธรรมของคนในสังคม ในแง่นี้ภาพลักษณ์ของรัฐบาลอูนุในสายตาสาธารชนและฝ่ายตรงข้ามทางการเมือง จึงเป็นภาพของรัฐบาลที่พึ่งพาและมีผลประโยชน์ยึดโยงอยู่กับฝ่ายอนุรักษ์นิยมรอบด้าน ทั้งนายทุน เจ้าที่ดิน และแม้กระทั่งกลุ่มพลังอนุรักษ์อย่างพระสงฆ์

กองทัพหรือที่เรียกในภาษาพม่าว่า ตั๊ดมะด่อ ได้เริ่มก้าวเข้ามามีบทบาททางการเมืองการปกครองมากขึ้น โดยการรับเป็นรัฐบาลรักษาการเพื่อแก้ปัญหาการต่อต้านของพรรคคอมมิวนิสต์ระหว่างเดือนตุลาคมปี 1958-1960 โดยมีนายพลเนวิน เป็นนายกรัฐมนตรีรักษาการ และเพื่อเตรียมให้มีการจัดเลือกตั้งใหญ่ครั้งใหม่ในปี 1960 อย่างไรก็ตาม ด้วยสถานการณ์ของสงครามกลางเมือง และความผิดพลาดในนโยบายช่วงหาเสียงเลือกตั้งของอูนุที่เสนอจะแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อกำหนดให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติหากได้รับเลือกตั้งหากเขาชนะการเลือกตั้ง รวมถึงการยอมโอนอ่อนให้มีการจัดตั้งรัฐชาติพันธุ์ของชนกลุ่มน้อยมอญและยะไข่เพิ่มเติม (จากเดิมเฉพาะรัฐชานและกะฉิ่น) ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ทำให้ความชอบธรรมของรัฐบาลอูนุในปี 1961 เสื่อมถอยยิ่งขึ้น ฝ่ายกองทัพมองว่าอูนุกำลังทำให้ประเทศแตกแยก[1] ในที่สุดกองทัพก็ได้เข้ายึดอำนาจปกครองในต้นปี 1962 นับเป็นการสิ้นสุดการปกครองโดยระบอบรัฐสภาหลังได้รับเอกราช

การอุดมศึกษาพม่าภายใต้ระบอบสังคมนิยมวิถีพม่า (ค.ศ. 1962-1988)

เมื่อกองทัพพม่าเข้ายึดอำนาจรัฐได้สำเร็จในวันที่ 2 มีนาคม 1962 นายพลเนวิน (General Ne Win) ประธานสภาปฏิวัติแห่งสหภาพ (Union Revolutionary Council) ได้ประกาศจัดตั้งรัฐสังคมนิยม (Socialist State) และพรรคโครงการสังคมนิยมพม่า (Burma Socialist Program Party, BSPP) ขึ้นควบคุมสถานการณ์และทิศทางการพัฒนาประเทศแต่เพียงพรรคเดียว[2] สภาปฏิวัติได้ดำเนินการยุบรัฐสภาด้วยข้ออ้างว่าเป็นตัวแทนของชนชั้นกระฎุมพี พวกศักดินา เจ้าที่ดิน รวมถึงนายทุนชาติและต่างชาติ มิได้ทำเพื่อผลประโยชน์ของผู้ใช้แรงงานแห่งสหภาพพม่า จากนั้นในวันที่ 30 เมษายน ก็ประกาศใช้นโยบายสังคมนิยมวิถีพม่า (Burmese Way to Socialism) ซึ่งสภาปฏิวัติมองว่าเป็นแนวนโยบายที่ไม่เอียงขวารับใช้นายทุนกระฎุมพี ศักดินา และไม่เอียงซ้ายสุดโต่งปฏิเสธพุทธศาสนาซึ่งเป็นรากฐานวัฒนธรรมพม่าเหมือนอย่างลัทธิคอมมิวนิสต์ เป้าหมายสำคัญของนโยบายอยู่ที่เอกภาพของชาติและความอยู่ดีกินดีของชนชั้นกรรมาชีพและชาวนา

มาตรการควบรวมอำนาจไว้ในมือของกองทัพก่อให้เกิดการต่อต้านจากหลายฝ่าย โดยเฉพาะจากนักศึกษามหาวิทยาลัยและปัญญาชน กลุ่มพลังซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นแนวหน้าของการต่อต้านระบอบอาณานิคม (ขณะที่กลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อย เช่น ไทใหญ่ได้ประกาศต่อต้านรัฐบาลตั้งแต่ต้นของการรัฐประหาร) อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากรัฐบาลดำเนินการปราบปรามการประท้วงของนักศึกษาที่มหาวิทยาลัยย่างกุ้งในเดือนกรกฎาคม 1962 ซึ่งมีผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์ราวหนึ่งร้อยคน สภาปฏิวัติได้มีคำสั่งปิดมหาวิทยาลัยย่างกุ้ง พร้อมเข้าควบคุมวิทยาลัยทุกแห่ง และเร่งดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการ

---

[1] โรเบิร์ต เอช. เทเลอร์. (2550). *เล่มเดิม.* หน้า 397-398.

[2] ในเดือนมีนาคม 1964 รัฐบาลปฏิวัติได้ออกคำสั่งห้ามพรรคการเมืองทุกพรรคดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ทำให้การปกครองของประเทศพม่าเป็นระบบพรรคเดียว

ดูแลด้านการศึกษา โดยให้มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นนายทหารจากสภาปฏิวัติ ทั้งนี้ จากปัจจัยด้านสถานการณ์ทางการเมือง การต่อต้านจากพลเรือน และวาระเรื่องนโยบายชาตินิยมตามแนวทางสังคมนิยมวิถีพม่า (Burmese Way to Socialism) สภาปฏิวัติจึงมองการศึกษาในฐานะเครื่องมือสำคัญสำหรับปลูกฝังอุดมการณ์แก่เยาวชนพม่า เป้าหมายก็เพื่อสร้างวัฒนธรรมพม่าที่ปลอดจากการครอบงำของตะวันตก และการมุ่งสร้างสังคมพม่าที่มีความเท่าเทียมกัน

สภาปฏิวัติเริ่มดำเนินการออกกฎหมายบังคับให้โรงเรียนเอกชนทั้งประเทศต้องขึ้นทะเบียนกับกระทรวงศึกษาธิการ นโยบายดังกล่าวมุ่งเป้าเพื่อสร้างแบบแผนการจัดการเรียนการสอนที่เป็นอันหนึ่งเดียวกัน ไม่มีความเหลื่อมล้ำแตกต่างในเรื่องจุดมุ่งหมายและภาษาที่ใช้ในการจัดการสอน พร้อมทั้งปลดครูและอาจารย์ชาวต่างชาติทั้งหมดออกจากระบบการศึกษาพม่า เนื่องจากมองว่าเป็นผู้เผยแพร่ความคิดที่เป็นภัยต่อชาติ มาตรการดังกล่าวถือว่าเป็นการกลับตาลปัตรจากแบบแผนการศึกษาในยุคอาณานิคมที่มุ่งใช้บุคลากรชาวต่างชาติและภาษาอังกฤษเป็นหลักในกระบวนการเรียนการสอน โดยหันมาสู่การทำให้การศึกษาเป็นของชาติพม่า เพื่อชาวพม่า และด้วยภาษาพม่าโดยแท้จริง ขณะเดียวกันก็ยกเลิกการสนับสนุนให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ พร้อมด้วยประกาศยุบสภาพุทธศาสนา ซึ่งเคยเป็นแนวนโยบายของรัฐบาลอูนุ ด้วยข้ออ้างว่าเสี่ยงต่อการทำให้สังคมพม่าแตกแยก ในปี 1963 สภาปฏิวัติก็ดำเนินการขึ้นทะเบียนโรงเรียนวัดทั้งหมดในประเทศให้อยู่ภายใต้การดูแลของรัฐ[1] พร้อมกันนั้น รัฐยังเข้าควบคุมกิจการสิ่งพิมพ์ต่างๆ โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ซึ่งต้องผ่านการตรวจสอบเนื้อหาก่อนตีพิมพ์ ในแง่นี้ สภาปฏิวัติจึงกลายเป็นรัฏฐาธิปัตย์หนึ่งเดียวที่สามารถควบคุมทิศทางของวัฒนธรรมพม่าให้ปลอดจากอิทธิพลภายนอก[2]

สภาปฏิวัติยังเข้าควบคุมการศึกษาในระดับของเนื้อหาเนื่องจากเล็งเห็นถึงความสำคัญของหลักสูตรและแบบเรียนในฐานะเครื่องมือบ่มเพาะอุดมการณ์และวัฒนธรรมพม่าที่สำคัญยิ่ง ในการนี้ สภาปฏิวัติได้อนุมัติให้มีการจัดทำหลักสูตรการศึกษาใหม่สำหรับนักเรียนในทุกระดับชั้น พร้อมทั้งจัดทำแบบเรียนประวัติศาสตร์ที่มีเนื้อหาส่งเสริมความรู้สึกรักชาติและปลูกฝังจิตวิญญาณแห่งสหภาพ ผ่านการเลือกเฟ้นตัวละครหรือบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์พม่าที่ถูกกำหนดให้เป็นตัวแทนของความรักชาติ เพื่อใช้เป็นตัวแบบสำหรับเยาวชนพม่า บุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์เหล่านี้มีที่มาจากหลายชาติพันธุ์ แต่กลุ่มเชื้อสายพม่าจะถูกจัดให้มีความสำคัญสูงสุด โดยเฉพาะผู้มีบทบาทในการทำสงครามและต่อสู้กับต่างชาติถูกยกให้เป็นวีรบุรุษแห่งชาติ เช่น อูอุตตมะ อูวิสาระ พระสงฆ์นักชาตินิยมในสมัยอาณานิคม สะหย่าซาน ผู้นำการลุกฮือของชาวนา โพหละจี ผู้นำกลุ่มตะขิ่นที่มีภูมิหลังจากครอบครัวใช้แรงงาน และที่สำคัญที่สุดคือ อองซาน ผู้ซึ่งสภาปฏิวัติยกย่องให้เป็นบิดาแห่งเอกราชพม่าและเป็นวีรบุรุษผู้เป็นแบบอย่างของชาติ การเชิดชูความสำคัญของอองซาน (Aung Sanism) ในยุคสังคมนิยมมุ่งเน้นภาพลักษณ์ของการเป็นผู้นำกองทัพ ผู้คำนึงถึงประโยชน์สุขส่วนรวมของชาวพม่าเหนืออื่นใด เนื่องจากภาพลักษณ์ดังกล่าวช่วยสร้างความชอบธรรมให้แก่นายพลเนวินและกองทัพพม่าในฐานะผู้สืบทอดภารกิจปกป้องสหภาพพม่าต่อจากอองซาน นอกจากการจัดวางเนื้อหาในส่วนของวีรบุรุษแห่งชาติลงในแบบเรียนประวัติศาสตร์แล้ว สภา

---

[1] Nick Cheesman. (2003). *Op.cit.* p. 56.

[2] ภายหลังจากประวิงเวลาดำเนินการอยู่ระยะหนึ่งเนื่องจากข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ ในวันที่ 1 เมษายน 1965 รัฐบาลได้ขึ้นทะเบียนโรงเรียนมัธยมปลาย (high school) จำนวน 102 โรง และโรงเรียนมัธยมต้น (Middle School) อีก 27 โรงเป็นของรัฐ และเมื่อถึงวันที่ 5 เมษายน 1966 โรงเรียนเอกชนที่เหลืออยู่จำนวน 685 โรงทั้งระดับประถม มัธยมต้น และมัธยมปลายก็ถูกขึ้นทะเบียนเป็นของรัฐทั้งหมด (Cameron, 1992: 131-133; and Ba Gyi Thu, 1970: 331 Cited in Zar Ni, 1998: 125)

ปฏิวัติและพรรคโครงการสังคมนิยมพม่ายังกำหนดให้ลัทธิทุนนิยมและจักรวรรดินิยมเป็นภัยหลักของชาติด้วย[1]

ภายใต้การดำเนินงานของญีญี ในปี 1964 รัฐบาลสภาปฏิวัติได้ออกกฎหมายว่าด้วยการศึกษาขั้นพื้นฐานแห่งสหภาพพม่า (Union of Burma Basic Education Law) และ กฎหมายมหาวิทยาลัย (University Law) ต่อมาในปี 1966 ก็ออกกฎหมายการศึกษาทั่วไป (General Education Law) เพิ่มขึ้น กล่าวโดยย่อ นอกจากรัฐบาลสภาปฏิวัติจะดำเนินการปรับโครงสร้างกระทรวงศึกษาธิการแล้ว ยังได้จัดการแบ่งแยกประเภทมหาวิทยาลัยตามแผนงานที่ญีญีเสนอ นั่นคือการผสมผสานระหว่างรูปแบบมหาวิทยาลัยของสหภาพโซเวียตที่มีสถาบันวิจัย กับรูปแบบการกระจายสถาบันการศึกษาออกเป็นหน่วยย่อยๆ ตามแบบอังกฤษ เพื่อไม่ให้เกิดการรวมศูนย์อำนาจอิสระในมหาวิทยาลัย และที่สำคัญคือการแยกมหาวิทยาลัยย่างกุ้งและมหาวิทยาลัยมัณฑะเลย์ออกจากกันเพื่อให้ง่ายต่อการดูแลนักศึกษา นอกจากนั้น เขายังได้ปรับระบบการสอบเข้ามหาวิทยาลัยจากแต่เดิมที่ประเมินจากผลการสอบ มาพิจารณาที่คุณสมบัติความเป็นพลเมืองพม่าของผู้ปกครองและนักศึกษาด้วย ตามแนวนโยบายทำการศึกษาทุกระดับให้สอดคล้องกับความเป็นชาติพม่าของสภาปฏิวัติ ซึ่งส่งผลให้บุคคลที่ถือบัตรต่างด้าวไม่มีโอกาสส่งบุตรหลานเข้าเรียนมหาวิทยาลัย ทั้งหมดนำไปสู่การออกพระราชบัญญัติการอุดมศึกษาในปี 1965 โดยนอกจากมหาวิทยาลัยหลักทั้งสองแห่งแล้ว รัฐบาลยังจัดให้มีวิทยาลัยและสถาบันย่อยเพิ่มอีกเป็นจำนวน 14 แห่ง[2]

ในสถานะของการเป็นข้าราชการระดับสูง ญีญีคือผู้มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนนโยบายคำนึงผลประโยชน์พวกเชื้อสายพม่าเป็นหลัก โดยเฉพาะการสนับสนุนการเรียนการสอนระดับสูงด้วยภาษาพม่า ญีญีวิจารณ์รัฐบาลอูนุว่าไม่จริงใจต่อมาตรการบังคับใช้ภาษาพม่าเป็นสื่อกลางหลักในการเรียนการสอน และให้เหตุผลว่าการใช้ภาษาพม่าเป็นหลักในทุกระดับการศึกษาจะช่วยกระจายความรู้สาขาวิชาต่างๆ ไปสู่ประชาชนได้อย่างกว้างขวาง นอกจากนั้นยังช่วยปลูกฝังสำนึกพึ่งพาตัวเองในหมู่นักศึกษาอีกด้วย ในทัศนะของญีญี ความเคยชินและเรียกร้องการเรียนการสอนด้วยภาษาอังกฤษเกิดจากจิตใจและสำนึกแห่งความเป็นทาสอันเป็นผลผลิตจากการตกเป็นอาณานิคมอังกฤษมายาวนาน ซึ่งทำให้การเรียนภาษาพม่ากลายเป็นปมด้อยสำหรับคนเหล่านั้น แน่นอนว่าในทัศนะของญีญี ท่าทีดูถูกตนเองเช่นนี้ย่อมสร้างความเสียหายอย่างยิ่งต่อชนชาติพม่า[3]

นับตั้งแต่ปี 1964 จนถึงต้นทศวรรษ 1980 การเรียนภาษาอังกฤษในทุกมหาวิทยาลัยของพม่าถูกกำหนดให้เรียนเป็นวิชาเบื้องต้นใน 2 ปีแรกของการศึกษา และไม่มีวิชาในสาขาวิชาเอกใดที่สอนเป็นภาษาอังกฤษ การหันมาใช้ภาษาพม่าแทนที่ภาษาอังกฤษในการสอนรายวิชาที่มีเนื้อหาระดับสูง ด้วยการยึดเอาชาตินิยมเป็นหลักหมายนั้นส่งผลสะเทือนกว้างขวางต่อแนวการจัดการเรียนการสอนในหลากหลายศาสตร์ แต่ที่ปรากฏในระดับขุดรากถอนโคนมรดกอาณานิคมคงไม่มีสาขาวิชาได้เทียบได้กับสาขานิติศาสตร์[3] เหตุเพราะตลอดประวัติศาสตร์สมัยอาณานิคม นิติศาสตร์คือสาขาวิชาที่คนพื้นเมืองพยายามแข่งขันกันเข้าศึกษา เนื่องจากความรู้และประกาศนียบัตรด้านกฎหมายจากมหาวิทยาลัยนั้นเป็นทุน

---

1 Nicholas Salem-Gervais, and Rosalie Metro. (2012). "A Textbook Case of Nation Building: The Evolution of History Curricula in Myanmar," *The Journal of Burma Studies*. 16(1): p. 42.

2 Zar Ni. (1998). *Op.cit.* p. 154, 158-159.

3 Nyi Nyi. (1978). *Op.cit.* p.51 Quoted in Zar Ni. (1995). *Op.cit.* p. 24.

3 Myint Zan. (2008). "Legal Education in Burma since the mid-1960s," *Journal of Burma Studies*. pp. 68-69.

สัญลักษณ์ที่ทรงพลังในการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเลื่อนสถานภาพภายในสังคมอาณานิคม สมกับวลีความรู้คืออำนาจ อีกทั้งการเรียนนิติศาสตร์ในระบบการศึกษาแบบอังกฤษยังถือเป็นการเรียนรู้ตรรกะและจารีตการตีความกฎหมายซึ่งทำให้คนพื้นเมืองสามารถฝึกฝนการใช้ภาษาอังกฤษระดับสูงและเรียนรู้ที่จะเป็นอย่างอังกฤษได้อย่างรวดเร็วอีกด้วย ในแง่นี้จึงเป็นที่พึงคาดหวังได้จากผู้มีอำนาจในสภาปฏิวัติว่า การเปลี่ยนจารีตการสอนนิติศาสตร์จากเดิมที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อกลางมาเป็นภาษาพม่าย่อมมีส่วนช่วยปรับระบบวิธีคิดและความเข้าใจของนักศึกษาให้กลายมาเป็นชาวพม่าแท้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นโยบายการให้ความสำคัญกับภาษาพม่าภายใต้โครงการสังคมนิยมยังขยายไปสู่ภาษาพม่าท้องถิ่นด้วย ผ่านการดำเนินโครงการรณรงค์การรู้หนังสือ[1] ในปี 1963 สภาปฏิวัติอนุญาตให้มีการจัดตั้งคณะกรรมาธิการวรรณกรรมและการแปล (Literary and Translation Committee) เพื่อรับผิดชอบในการจัดทำพจนานุกรมภาษาพม่าฉบับราชการ และคู่มือการแต่งภาษาพม่า การจัดพิมพ์ตำราเรียน และวารสารต่างๆ เพื่อทำให้ภาษาพม่าในรัฐมีมาตรฐานเดียวกัน ในระดับภูมิภาคเองเกิดการรวมรวมตัวของกลุ่มนักเขียนและนักวิชาการที่รณรงค์ให้มีการใช้ภาษาพม่าในรูปแบบที่ง่ายขึ้นในภาษาเขียน เนื่องจากโครงสร้างภาษาพม่ามีความแตกต่างอย่างมากระหว่างภาษาเขียน-วรรณกรรม กับภาษาพูดที่ใช้ในชีวิตประจำวัน สมาคมนักเขียนที่เมืองมัณฑะเลย์ซึ่งเป็นศูนย์กลางใหญ่มีบทบาทสำคัญในการรณรงค์การทำภาษาเขียนให้เป็นภาษาพูด โดยเฉพาะบทบาทบาทของคู่สามีภรรยานักเขียน ลูตู๊อูหละ (Ludu U Hla) ลูตู๊ด่ออะหม่า (Ludu Daw Amar) โดย ดร.ตันทุนซึ่งย้ายไปสอนวิชาประวัติศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยมัณฑะเลย์ในปี 1965 ก็เข้าร่วมการณรงค์นี้ด้วยเช่นกัน กลุ่มนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ที่มัณฑะเลย์เรียกร้องให้มีการเปลี่ยนภาษาเขียนแบบวรรณกรรมเดิมด้วยภาษาพม่าแบบสนทนา (colloquial) ด้วยเหตุผลว่าจะส่วนช่วยเสริมหนุนการปฏิวัติสังคมนิยมผ่านการทำให้ชนชั้นแรงงานและชาวรู้หนังสือได้รวดเร็วขึ้น[2]

เมื่อถึงปี 1972 รัฐบาลได้ดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมาธิการภาษาขึ้นในทุกหัวเมืองเพื่อทำหน้าที่รวบรวมคำศัพท์และสำนวนท้องถิ่น กระทั่งเข้าสู่ต้นทศวรรษ 1980 โครงการสอนภาษาพม่าในเขตรัฐกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยก็เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม มีการจัดส่งครูผู้ใช้ภาษาพม่าเป็นภาษาแม่เข้าไปเป็นผู้สอนในเขตพื้นที่ที่คนท้องถิ่นใช้ภาษาพม่าเป็นภาษาที่สอง ขณะที่ในบางพื้นที่ เช่น รัฐมอญและรัฐกะเหรี่ยง วิชาภาษาและวรรณกรรมของคนท้องถิ่นถูกยกเลิกไม่ให้มีการเรียนการสอน รวมถึงการปลดครูผู้สอนรายวิชาเหล่านั้น และการบังคับให้สิ่งพิมพ์ในภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต้องแปลและพิมพ์ด้วยภาษาพม่า[3] การสนับสนุนการศึกษาและส่งเสริมความสำคัญของภาษาพม่าในทุกระดับพร้อมยกเลิกภาษาอังกฤษในฐานะวิชาบังคับเช่นนี้เองทำให้วิชาภาษาอังกฤษกลายเป็นเพียงส่วนประกอบของระบบการศึกษาโดยสมบูรณ์ ในระดับมหาวิทยาลัยภาษาอังกฤษเป็นเพียงวิชา minor ภายใต้นโยบายการศึกษาของรัฐบาลโครงการสังคมนิยม[4]

---

[1] วัฒนพงศ์ วรคุณวิศิษฏ์. (2552). *เล่มเดิม*. หน้า 71-77.

[2] อย่างไรก็ตาม กลุ่มนักเขียนที่ย่างกุ้งซึ่งมีสภาปฏิวัติหนุนหลังปฏิเสธข้อเรียกร้องนี้เนื่องจากมองว่าประเด็นหรือเนื้อหาที่สำคัญไม่สามารถถ่ายทอดได้ด้วยภาษาพูดที่ไม่เป็นทางการ (Callahan, 2003: 162; ภมรี, 2558)

[3] Thein Lwin. (2000). Education in Burma (1945-2000). Retrieved November 1, 2014, From http://www.thinkingclassroom.org/Education%20Papers/1.%20Education%20in%20Burma%20(1945-2000),%202000.pdf; Mary P. Callahan. (2003). *Op.cit*. pp. 162-163.

[4] รัฐดำเนินการจัดพิมพ์พจนานุกรมภาษาพม่าฉบับราชการ (จำนวน 5 เล่ม) ระหว่างปี 1978-1980 และเผยแพร่คู่มือการสะกดคำในปี 1978

ในทางตรงข้าม ภาษาพม่าได้ถูกส่งเสริมจนกลายเป็นภาษาทางการ การบังคับจัดการเรียนการสอนภาษาพม่าได้กระจายลงสู่รัฐชนกลุ่มน้อยทั่วประเทศ ทั้งนี้แม้ว่ารัฐบาลหลังการปฏิวัติจะมิได้มีการออกกฎหมายห้ามสอนภาษากลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่รัฐของชนกลุ่มน้อย กระนั้น งบประมาณที่จำกัดและการดำเนินการของข้าราชการท้องถิ่นที่ไม่ต้องการยุ่งยากในการจัดการสอนภาษาชาติพันธุ์ก็ส่งผลทำให้ กลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยบังเกิดความรู้สึกว่าภาษาและวัฒนธรรมของตนกำลังถูกทำลายโดยพวกพม่า โดยเฉพาะพวกชานและมอญ กล่าวได้ว่าภาษาพม่าได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของการกดขี่เฉกเช่นเดียวกับที่ภาษาอังกฤษเป็นต่อชาวพม่า[1]

สถานการณ์ความวุ่นวายจากการประท้วงของนักศึกษาในระหว่างปี 1974-1975 อันเนื่องจากปัญหาราคาสินค้า ปัญหาเรื่องค่าแรงขั้นต่ำของพนักงานโรงงานน้ำมัน และกรณีการแย่งศพอูตัน (U Thant)[2] อดีตเลขาธิการองค์การสหประชาชาติชาวพม่า ทำให้รัฐบาลโครงการสังคมนิยมพม่า โดยกระทรวงศึกษาธิการที่มีอูชิ่นหม่องวินเป็นรัฐมนตรีว่าการ ตัดสินใจดำเนินการปฏิรูปโครงสร้างมหาวิทยาลัยใหม่อีกครั้ง ด้วยการแยกมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยภายในประเทศออกเป็นวิทยาลัยส่วนภูมิภาค (Regional College) ตามข้อเสนอของ ดร.ชิตส่วย (Chit Swe) อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยย่างกุ้ง ในส่วนของการศึกษาภาษาอังกฤษนั้น ความตกต่ำในทักษะการใช้ภาษาอังกฤษของชาวพม่ากระตุ้นให้เกิดการผลักดันด้านนโยบาย พระราชบัญญัติการศึกษาแผนใหม่ (New Education Act) ในปี 1981 ได้กำหนดให้มีการจัดการเรียนการสอนภาษาพม่า ตั้งแต่ระดับประถมชั้นปีที่ 1 และบังคับให้ใช้เป็นภาษาสำหรับการเรียนการสอนในระดับมัธยม อาจกล่าวได้ว่ารัฐบาลได้เปลี่ยนแปลงนโยบายโดยหันมาให้การสนับสนุนการเรียนภาษาอังกฤษอีกครั้งอย่างเป็นทางการในปี 1982 จากการอนุมัติโดยตรงของเนวินซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งประธานพรรคโครงการสังคมนิยมพม่า

เป็นที่เชื่อในหมู่นักวิเคราะห์ว่ามูลเหตุแท้จริงของการปรับเปลี่ยนนโยบายการสอนภาษาอังกฤษมีที่มาจากการที่ซานดา (Sanda) ลูกสาวคนโตของเขาไม่สามารถเข้าศึกษาวิชาแพทย์ที่ประเทศอังกฤษได้เนื่องจากสอบไม่ผ่านภาษาอังกฤษ อย่างไรก็ตาม สภาพการณ์ขาดครูผู้มีทักษะภาษาอังกฤษอันเนื่องจากนโยบายลดความสำคัญของภาษาอังกฤษในสองทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้ครูเหล่านี้ไม่ได้ใช้ภาษาอังกฤษในการศึกษาจริงจัง ส่งผลให้นโยบายใหม่ปราศจากผลทางปฏิบัติไปจนถึงการสิ้นสุดรัฐบาลสังคมนิยม[3]

ส่งท้าย

ภาษาอังกฤษก็เป็นเช่นเดียวกับมรดกทางภูมิปัญญาอื่นของอังกฤษที่มีต่อพม่า นั่นคือไม่สามารถขจัดทิ้งและลบให้หายไปจากดินแดนพม่าอย่างสิ้นเชิง ในแง่หนึ่งสถานการณ์นโยบายภาษาในพม่าก็เป็นเช่นเดียวกับประเทศเพื่อนบ้านอื่นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตรงที่แม้จะพยายามสนับสนุนการเรียน

---

[1] Khin Khin Aye, and Peter Sercombe. (2014). "Language, Education and Nation-building in Myanmar," in *Language, Education and Nation-building: Assimilation and Shift in Southeast Asia*. pp. 156-157

[2] อูถั่นในวิธีสะกดแบบเดิม

[3] Kyaw Yin Hlaing. (2007). "The Politics of Language Policy in Myanmar: Imagining Togetherness, Practicing Difference," in *Language, Nation and Development in Southeast Asia*. pp. 166-167.; and Zar Ni. (1998). *Op.cit.* p. 123.

การสอนและสร้างมาตรฐานให้กับภาษาประจำชาติ กระนั้นแรงกดดันทางเศรษฐกิจ ความต้องการที่จะดูดซับวิทยาการตะวันตกและเรียนรู้ความเป็นสมัยใหม่ก็ทำภาษาอังกฤษสามารถที่ทางอยู่ในสังคมพม่ามาโดยตลอด แม้จะอยู่ในฐานะคู่ตรงข้ามของภาษาพม่า โดยนับตั้งแต่ราวปี 1920 ภาษาพม่าได้กลายเป็นแกนกลางของการนิยามความเป็นพม่าเคียงคู่กับพุทธศาสนา ตรงข้ามกับภาษาอังกฤษและวัฒนธรรมตะวันตกที่เป็นตัวแทนของอำนาจอาณานิคม ขบวนการชาตินิยมพม่าในนามของ “สมาคมเราชาวพม่า” คือผู้สถาปนาวาทกรรมความเป็นพม่าที่ยืนอยู่บนฐานขององค์ประกอบสองข้อนี้ และถูกใช้สืบเนื่องต่อมาทั้งโดยรัฐบาลพลเรือนหลังได้รับเอกราช และรัฐบาลทหารตั้งแต่ปี 1962 ในฐานะเครื่องมือในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเหนือกลุ่มชาติพันธ์ที่แตกต่างในพม่า

อย่างไรก็ตาม เช่นเดียวกับที่การผลักดันให้พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติในสมัยอูนุได้กระตุ้นให้เกิดความไม่ไว้วางใจอย่างกว้างขวางในหมู่ชนกลุ่มน้อยทางชาติพันธ์ที่ไม่ใช่ชาวพุทธ เนื่องจากเกรงว่ารัฐบาลจะให้อภิสิทธิ์และทุ่มงบประมาณไปกับกิจการทางพุทธศาสนามากกว่าศาสนาอื่นๆ การผลักดันภาษาพม่าให้เป็นภาษาราชการแทนภาษาอังกฤษก็ส่งผลด้านกลับอย่างคาดไม่ถึงเช่นกัน กล่าวคือยิ่งผู้นำพม่า ทั้งพลเรือนและกองทัพ สนับสนุนให้มีการเรียนการสอนภาษาพม่าในการศึกษาทุกระดับอย่างเข้มข้นมากขึ้นเท่าไร กลุ่มชาติพันธ์ต่างๆ ที่ผ่านการเรียนรู้ภาษาพม่าก็ยิ่งตระหนักรู้ถึง ลักษณะคลั่งชาติ (chauvinistic) ที่ปรากฏในแบบเรียน งานวรรณกรรม ประวัติศาสตร์พม่ามากยิ่งขึ้นเพียงนั้น เป็นเรื่องย้อนแย้งอย่างยิ่งที่ในการประชุมพบปะระหว่างผู้นำของกองทัพปลดแอกกลุ่มชาติพันธ์เพื่อแสวงหาความร่วมมือในการต่อต้านรัฐบาลพม่า ภาษากลางที่ใช้ในการสื่อสารก็คือภาษาพม่า[1] แม้ว่าบางคนในหมู่คนเหล่านี้ โดยเฉพาะรุ่นที่เติบโตปลายสมัยอาณานิคม จะมีความรู้ภาษาอังกฤษ หากแต่ผู้นำกลุ่มชาติพันธุ์กลับสะดวกใจที่จะใช้ภาษาพม่าเป็นภาษากลางในการเจรจาความ หนังสือพิมพ์และนิตยสารภาษาพม่าเองกลายเป็นพื้นที่ชั้นเลิศที่ช่วยให้สำนึกความเป็นชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยก่อตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะที่ภาษาอังกฤษกลายเป็นภาษากลางที่ชนกลุ่มน้อยมุ่งหวังจะใช้เป็นภาษาราชการเนื่องจากพิจารณาว่า “เป็นกลาง” และประกันว่าจะไม่มีภาษาใดเหนือกว่า

บรรณานุกรม

เทเลอร์, โรเบิร์ต เอช. (2550). *รัฐในพม่า.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

วัฒนพงศ์ วรคุณวิศิษฏ์. (2552). *นโยบายด้านการศึกษาของพม่าในยุคนายพลเนวิน ค.ศ. 1962-1988.* สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์เอเชีย) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีครินทรวิโรฒ

วิรัช นิยมธรรม. (2551). *คิดแบบพม่า: ว่าด้วยชาติและวีรบุรุษในตำราเรียน.* มหาสารคาม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

Aung San Suu Kyi. (1987). “Socio-Political Currents in Burmese Literature 1910-1940.” in *Burma and Japan; Basic Studies on Their Cultural and Social Structure*. edited by Burma Research Group. Tokyo: Tokyo University of Foreign Studies. pp. 65-83.

[1] Kyaw Yin Hlaing. (2007). *Op.cit.* p. 169.

Brandon, John J. (1998). "The State's Role in Education in Burma." in *Burma: Prospects for a Democratic Future*. Washington D.C.: The World Peace Foundation. pp. 233-246.

Callahan, Mary P. (2003). "Language Policy in Modern Burma." in *Fighting Words: Language Policy and Ethnic Relations in Asia*. Massachusetts: MIT Press. pp. 143-175.

Cheesman, Nick. (2003).). "School, State, and Sangha in Burma." *Comparative Education Review* 39(1): 45-63.

Chutintaranond, Sunait. (2535, กันยายน-ธันวาคม). "Higher Education in Burma from the Pre-colonial Period to the Present," *เอเชียปริทัศน์* 13(3): 35-42.

Furnivall, J.S. (1948). *Colonial Policy and Practice: A Comparative Study of Burma and Netherlands India*. Great Britain: Cambridge University Press.

Han Tin. (2000). "Myanmar Education: Status, Issues and Challenges." *Journal of Southeast Asian Education* 1(1): 134-162.

Hillman, Owen. (1946, Summer). "Education in Burma." *The Journal of Negro Education* 15(3) The Problem of Education in Dependent Territories: 526-533.

Khin Khin Aye, and Peter Sercombe. (2014). "Language, Education and Nation-building in Myanmar." in *Language, Education and Nation-building: Assimilation and Shift in Southeast Asia*. Edited by Peter Sercombe, and Ruanni Tupas. Houndmills: Palgrave Macmillan. pp. 148-164.

Kyaw Yin Hlaing. (2007). "The Politics of Language Policy in Myanmar: Imagining Togetherness, Practicing Difference." in *Language, Nation and Development in Southeast Asia*. Edited by Lee Hok Guan, and Leo Suryadinata. Singapore: ISEAS. pp. 150-180.

Myint Zan. (2008). "Legal Education in Burma since the mid-1960s." *Journal of Burma Studies* 12: 63-107.

Nyi Nyi. (1964). "The Development of University Education in Burma." *Journal of Burma Research Society* 57(1): 11-72.

Rives, Nang Mo Lao. (1999). *The Teaching of English in Burma (Myanmar) from 1824-1988*. PhD. Dissertation, Department of Teaching and Leadership, and the Faculty of the Graduate School of the University of Kansas.

Salem-Gervais, Nicholas, and Rosalie Metro. (2012). "A Textbook Case of Nation Building: The Evolution of History Curricula in Myanmar." *The Journal of Burma Studies* 16(1): 27-78.

Taylor, Robert H. (1982). "Perception of Ethnicity in the Politics of Burma." *Southeast Asian Journal of Social Science* 10(1): 7-22.

Thein Lwin. (2010). *Critical Thinking: the Burmese Traditional Culture of Burma*. Retrieved November 1, 2014 From http://www.thinkingclassroom.org/uploads/4/3/9/0/43900311/lwin_t._2010._critical_thinking_the_burmese_traditional_culture_of_education.pdf

Thein Lwin. (2000). *Education in Burma (1945-2000)*. Retrieved November 1, 2014, From http://www.thinkingclassroom.org/Education%20Papers/1.%20Education%20in%20Burma%20(1945-2000),%202000.pdf

U Kaung. (1963). "A Survey of the History of Education in Burma before the British Conquest and After," *Journal of Burma Research Society*. 46(2): 1-125.

Wong Soon Fen. (2005). "English in Myanmar." *Regional Language Centre Journal*. 36(1): 93-104.

Zar Ni. (1998). *Knowledge, Control, and Power: the Politics of Education under Burma's Military Dictatorship (1962-88)*. Ph.D. Dissertation. University of Wisconsin-Madison.

_____. (1995). *The Nationalization of Education in Burma: A Radical Response to the Capitalist Development?*. Paper Presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association. San Francisco, CA, April 18-22, 1995.